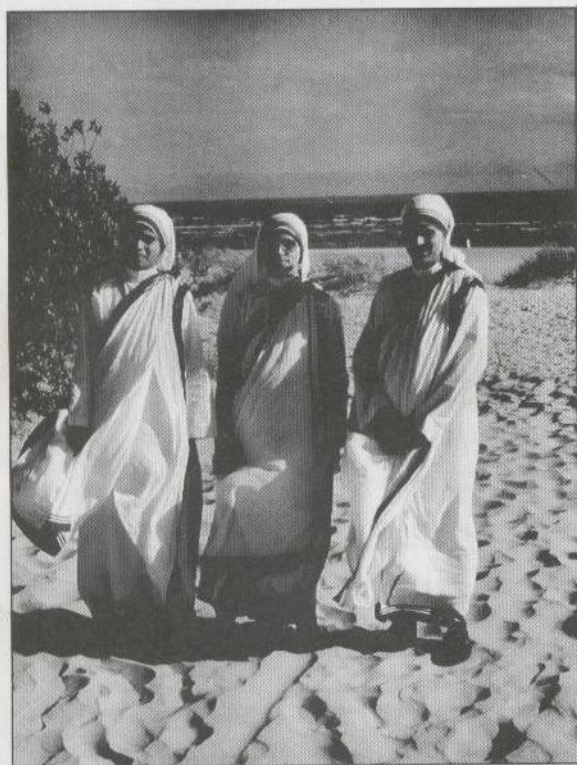


Kiriku Elu

Eesti katoliiklaste häälekandja

7&8/1994



Selles numbris muuhulgas:

- ✎ Ema Teresa õdede
kaks aastat Eestis
- ✎ Eesti poola preestrid
- ✎ Kas Pühakiri või
kristlik traditsioon?
- ✎ Kardinal Lustiger judaismi
ja kristluse dialoogist
- ✎ Isa Mieczyslaw Malinski
raamatu viimane osa

Kiriku Elu 7&8/94

Eesti katoliiklaste häälekandja

Ilmus jaanuarist 1933 kuni juulini 1940.
Uuesti ilmub alates oktoobrist 1989.

Sisukord ja avapalve	2
Piiskopi veerg	3
- piiskop Justo Mullor García	
Kas Pühakiri või kristlik traditsioon?	4
- toimetaja	
Kes teist on elevandiga sõitnud ja kes ei ole?	10
(vestlus Tegeva Armastuse Saadikute Eestis töötavate õdedega)	
Armastus ja usk (4. osa)	12
- Jack Dominican	
Eesti poola preestrid:	20
isa Augustinus Loska ja isa Zbigniew Pilat	
Uskuda Kristusesse	24
- isa Mieczyslaw Malinski	
Let my people go	28
(kristlaste ja juutide dialoogist)	
- kardinal Jean-Marie Lustiger	
Katoliku kiriku palvused eesti raadios ja televisioonis aastal 1995	35

Esikaanel: ema Teresa õed Pärnu rannaliival, suvi 1994. Vt ka artikkel lk 10-11.

"Kiriku Elu" nr 7&8(147&148) 1994. Katoliku kiriku väljaanne. Ilmub 12 numbrit aastas, vahelduva sagedusega. Toimetaja preester Rein Õunapuu. Toimetuse aadress: Vene tn 18, EE-0001 TALLINN telefon (+372-2) 446367

Trükitöö: AS Terbo Ltd., Rävala pst. 8 TALLINN

Avapalve

Palve rooli taga

Kõigeväeline Jumal, jälle istun ma rooli taga ja mind ootab ees pikk tee.

Ma tean, et isegi siis, kui ma olen väga ettevaatlik, ei saa ma midagi teha inimestega, kes seda pole.

Ma usaldan end Sinu amastuse hoolde ja loodan, et Sa hoiad mind õnnetuse eest ega jäta mind hätta.

Ärata mu vaist aimama ohtu, kui näen kedagi ebakindlalt sõitmas; anna selget mõistust, et märkaksin õigeaegselt imelikku häält mootoris või auto kummalist käitumist teel.

Sisenda rahu mu hingesse ja ära lase mul paanikasse sattuda, kui juhtub midagi ootamatut.

Hoiata kõiki inimesi ja loomakesi, kellega ristub mu tee, et nad märkaksid mu autot õigeaegselt ja oskaksid eemale hoida.

Mina olen ainult ekslik inimene - mitte midagi ilma Sinuta.

Sinu pärast olen ma teele läinud, ja mida rohkem pean ma tegema, mida kiiremini kuhugile jõudma, seda enam vajan ma Sinu abi.

Ärata mu ohutunne, kui sõidan liiga kiiresti, kui tee on libe ja nähtavus halb, et ma ei kiusaks Sinu lõpmatut headust.

Ma tean, kui palju hukkub inimesi autoõnnetustel, ma tean, et nad kõik on samasugused inimesed nagu mina, neil kõigil on samasugune õigus elada ja olla terve, seepärast ei palu ma Sinult enda jaoks erilist armu.

Kohtle mind nii nagu tahad Sina, ainult et kui minu elutee lõpule jõuab, anna mulle kasvõi hetk aega kahetseda oma patte ja jõuda eesmärgile, mille poole ma kogu oma elu olen teel olnud.

Aamen.

Tallinna Peeter-Pauli kogudus
Vene tn 18; 0001 TALLINN
telefon (22) 44 63 67
 Isa Rein Öunapuu

- P 10.00 poolakeelne missa
 11.30 eestikeelne missa
 T 17.00 adoratsioon
 18.00 eestikeelne missa
 18.30 venekeelne missa
 K 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 N 17.30 poolakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 R 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 L 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 ladinakeelne lauldav missa
 18.30 roospärg

Iga kuu 1. laup. leedukeelne missa 17.30

Pärnu: Pühapäeviti kell 16.00 missa
 Pärnu Ellisabeti (lut.) kiriku kabelis

Tartu p. Neitsi Maarja kogudus
Veski tn 3; 2400 TARTU
telefon (27) 43 42 35
 Isa Zbigniew Pilat

- P 9.30 poolakeelne missa
 11.00 eestikeelne missa
 E 8.00 missa
 T 18.00 missa
 K 8.00 missa
 18.00 vesper ja roospärg
 N 8.00 missa
 18.00 adoratsioon
 R 8.00 missa
 18.00 vesper ja roospärg
 L 18.00 missa

Valga: Pühapäeviti kell 15.00 missa
 Valga Jaani (lut.) kiriku käärkambris

Ahtme katoliku kogudus
Sõpruse tn 82; 2020 AHTME
telefon (233) 34 003
 Isa Augustinus Loska OFM

- P 15.00 missa
 Esmaspäevast Reedeni:
 16.00 missa
 L 12.00 missa

Narva: Pühapäeviti kell 8.00 missa
 luterlikus kabel-kirikus Kreenholmi 22
Sillamäe: Pühapäeviti kell 10.30 missa
Kiviõli: kuu 1. laupäeval 14.00 missa
Sompa: kuu 2. laupäeval 14.00 missa

Tegeva armastuse saadikud
Endla 33-10; 0001 TALLINN
telefon (22) 45 15 06
 Ülemõde Stanislette

- K ja R 7.00 missa
 P.E.K.R 18.00 adoratsioon
 T.N.L 7.00 adoratsioon

Pühima Lunastaja birgitiinide ordu
Poska tn. 47A; 0010 TALLINN
telefon (22) 42 31 47
 ema Teresa

Piiskopi veerg ...

Armsad vennad ja õed,

Prohvet Jeremija räägib melle israelli rõõmust oma lähedase pääsemise üle. "Nad on läinud nuttes, mina - ütleb Issand - toon neile tagasi lohutuse."

Seoses minu karjaseametiga on mul suur mure. See mure puudutab Väino Niitvägi otsust loobuda preestritööst.

Kirjas heebrealastele räägitakse Kristusest kui igavesest vaimulikkusest. Tema vaimulikkus peab olema meie vaimulikkuse allikaks, iga ristitu vaimulikkuse allikaks, teie piiskopi ja teie koguduse preestrite teeniva vaimulikkuse allikaks. See õpetus valgustagu meid hinnangutes vaimulikkutsest loobunud venna suhtes.

Tegemist on valusa haavaga, mis on löödud meie kogukonna kehasse ja hinge. Tegemist on isikliku otsusega, mis on kindlasti ka selle tegijale kalliks maksma läinud. Piiskopina pean oma kohuseks teile oma mõtteid avaldada.

Meie venna üle, kuigi ta on meile oma otsusega valu teinud, peavad alnsateks kohtumõistjateks jääma Jumal ise ja Kiriku Ülempreester. Paavst käsitleb tema juhtumit erilise tähelepanu, õiglustunde ja austusega tema ja usklikte kogukonna suhtes. Meie peame palvetama, et Väino leiaks oma südametunnistuse ees tõe iseenda suhtes, ja et paavst oma südametunnistusega leiaks tõe Väino suhtes. Nagu ka mõnede abielude puhul, mis purunevad, peame siingi otsima tõe ja selle omaks võtma.

Samuti peab igaüks meie seast oma südametunnistust järele katsuma, mil määral oleme meie täitnud oma kohustust, et meie vendade isiksusekriis ei läheks liiga kaugele. Kriis inimeses - ka siis, kui tegemist on vaimulikkuga - ei sünni ühe hetkega ja iseenesest. Iga kriisi puhul võib näha, et selle kaugelearene mine on põhjustatud teistest inimestest. Tihti paljudest inimestest. Enne ja pärast meie venna preestrikspühitsemist või ka hiljem on võinud mitmed inimesed talle survet avaldada, kas otseselt või kaudselt. Võibolla on keegi meie hulgast seda teinud. Võibolla aga ka keegi teine, kas siis Eestis või mujal.

Ometi peaks see valulik kogemus, selle asemel et pikendada meie nutulaule, ajendama meid rohkem palves Issanda poole pöörduma, et ta oma armus annaks meile püsivaid vaimulikkutsumusi, inimesi, kes teeniksid Jumalat, kirikut ja abivajajaid ilma hirmu ja kõhkluseta. Igal usklikte kogukonnal on vaja vaimulikkut. Ka meie omal. Meie omal veelgi enam. Kutsumus sepihtub aga kogukonna enda sees, igaühe osavõtul, perekonnast alates.

Meie kohuseks on üksteist kristlikult armastada, tõeliste vendadena, Kristuse Pühima Ihu liikmetena, kes tunnevad seda kokkukuulumist. Selle kogemuse suurimaks õppetunniks peaks olema arusaamine, et üksteist ei tohi ignoreerida. Selle teenistuses on ka kohtumised pärast pühapäevaseid jumala teenistusi.

Lõpetuseks tahaksin veelkord usaldada meie kogukonna Maarjale, Kiriku Emale, kes on ka väikese eesti katoliku kogukonna Ema.

+ Justo Mullor García

Kas Pühakiri või kristlik traditsioon?

Nõukogude okupatsiooni ajal, kui kõiki mehi sunniviisil sõjaväkke värvati ja relva kandma sunniti, juhtus ühes sõjaväeosas järgmine lugu.

Kuu aega pärast uute kutsealuste teenistussekutsumist pidid nad andma, relv käes, sõdurivande. Äkki teatas üks noorsõduritest, et tema usulised veendumused ei luba tal relva kanda. Noormees kuulus nimelt mingisse usulahku, kus talle oli südamele pandud, et relva kättevõtmine on patt.

Mis teha? Kui jutt sellest polgukomandöri kõrva jõuab, on kogu roodu ohvitseridel peapesu oodata. Kuidas olukorrast välja tulla?

Kus häda kõige suurem, seal ... Mõne päeva pärast jalutas hommikuse rivistuse ajal üks ohvitser, nagu muuseas Kalashnikovi automaati käes hoides, sõdurite rivi eest läbi. Kui ta usumehe kohale jõudis, heitis ta äkki automaadi pahaaimamatult valvel seisva noorsõduri suunas ja hüüdis: "Püüa!" Kui poiss relva oli kinni püüdnud ja seda käes hoides jahmunult silmi

pungitas, hakkasid kõik ohvitserid läbisegi tänitama: "Näe, näe, juba ta hoiabki, aga ise ütles, et ei võta relva kätte - näe, seal ta nüüd seisab, õelgu veel: ei võta relva kätte! Nüüd, *svjatoosha*, oled nii rasket pattu teinud, et enam andeks ei saa, ega jää üle muud kui homme sõdurivande anda". Usuvend tõi vastuseks kuuldavale paar arusamatut häämitsust.

Järgmisel päeval seisis ta rivi ees, automaat üle kõhu, ja deklameeris: "Mina, Nõukogude Liidu kodanik, astudes relvastatud jõudude ridadesse ..."

Samamoodi kui patsifistile ootamatult visatud automaat, mõjus kriisis vaevlevale Kirikule Martin Lutheri väide, et kogu kristlikust traditsioonist on ainult pühakirjal väärtus, ja et igal inimesel on õigus sellest oma moodi aru saada. "Sola Scriptura" põhimõtet oli kergem välja öelda, kui leida sellele hoobi vastuargumente - niisuguseid vastuar-

gumente, mis oleksid arusaadavad mitte ainult teoloogidele, vaid ka laiadele rahvahulkadele.

Ämber külma vett tuliitsevate koerte kaela

Ma ei tahaks alljärgnevalt üles soojendada vana vaenu eri konfessioonide vahel. Pööraksin vaid lühidalt tähelepanu mõningatele määrava tähtsusega asjaoludele.

Kirik muutus maailmas arvestatavaks jõuks tänu pealejäämisele konkurentsis paganlike religioonidega, ja ka selle tõttu, et riik vajab oma huvides religiooni, mis ühendaks kõik kodanikud riigi lipu alla mitte ainult ihu, vaid ka vaimu poolest.

Nii tulid vaimulik ja ilmalik võim teineteisele liiga lähedale. Kirik hoolitses rahva ideoloogilise terviklikkuse eest, riik kaitses vastutasuks oma vahenditega kiriku ühtsust, kuulutas religioossed teisitimõtlejad kriminaalkurjategijateks. Kui aga kodanikud otsisid kirikult tuge võimuleivate isikute omavoli vastu ja kirik julges riigi valitsejaid korrale kutsuda, üritas riik ebamugavad isikud vaimulikust võimust ilma jätta, või

- mis veel efektiivsem - võtta vaimuliku võimu struktuuridelt iseseisvus ja allutada nad lausa seaduslikult riigile. See õnnestus aga ainult vaimse madalseisu perioodidel, kui kiriku autoriteet rahva seas polnud kõrge.

Igal inimesel - ka kõige andekamal - on oma tõusud ja mõõnad; niisamuti tulevad kriisid esile kõikides institutsioonides, kus inimene on osaline - ka kirikus.

Kui kiriku autoriteet on kõrge, tõmbab see ligi palju inimesi. Kus on aga palju inimesi, tekib otsekohe vajadus masside juhtimise järele, mis nivelleerib kõik tõed mingi arvitava keskmise inimese tasemele. See aga sunnib andekamaid inimesi otsima oma püüdlustele rakendust kirikust väljaspool. Samas kannab palju inimesi kirikusse kokku palju maiseid väärtusi, mis omakorda tekitab vastutustundetu elemendi huvi vaimuliku ameti vastu, kus "liiguta ainult lõugu ja ela priskelt".

Varsti ei suuda kirik, mille vaimuliklikkond on alla käinud, ka keskpärasele inimestele enam midagi pakuda, ja needki lähevad andekatele inimestele järele: tegelema kõikvõimalike salateadustega, või mis veel hullem, tõstma kedagi poliitiliseks messiaaks.

Kui kirik on rahvast tühjaks jäänud ja ühiskonnaelu ummikusse jooksnud, hakkavad andekamad inimesed vähehaaval kirikusse tagasi tulema, ning aja jooksul tõstavad nad kiriku autoriteedi taas kõrgeks. Edasi vt. sama näide algusest peale.

Kriisid kirikus on niisiis loomulik nähtus, kirikulõhe küll mitte, kuid NB! Formaalse kirikulõhe aluseks on alati konflikt võimu jagamise üle, s.t. poliitilised, mitte õpetuslikud põhjused, ükskõik kas me käsitleme suurt kirikulõhet ida- ja läänekiriku vahel XI sajandil, reformatsiooniaegset kirikulõhet või kahe vendjütlustaja tüli paarikümneliik-

melise koguduse pärast, mille tulemusena kogudus lõhki läheb.

Süüdi pole ei riik, ei kirik ega rahvad, vaid süüdi on võimuiha, mis on omakorda ahelreaktsioon isiku omadustest ja teda kujundanud faktoritest, oma ajastu vaimust ja ühiskondlikust tellimusest.

Me pole selles süüdi, et meid on loodud just niisugusesse maailma ja antud ajaloohetkel, aga me oleme süüdi, kui me ei püüa siin maailmas midagi selgemaks saada ja paremaks muuta. Selles seisnebki vaba tahte paradoks, mida inimesel pole mitte kellegi teise peal katsetada peale iseenda. Jätkem siis kohtumõistmine Jumala hooleks ja üritagem maailma süükoormale nii vähe lisa toota kui võimalik.

Eeltooduga püüdsin maha võtta poleemilisi pingeid järgnevalt käsitlusele tuleva probleemi ümbert, mille teadvustamine on igale inimesele enamal või vähemal määral elutähtis.

Traditsiooni probleem

On tõepoolest raske määrata, kui lähedal või kaugel oli kirik pühakirjale XVI sajandil. Kui kilogramm on liitri vee kaal, siis pühakirja ja traditsiooni mõõtmiseks vaevalt et leiab mingi lausa ühese kriteeriumi, ja kuivõrd saab vastleiutatud põhimõttelt üldse tagasiulatuvat mõju nõudagi. Põhimõtte sünnib ajaloo, ja ajaloost on see ka leitav, kuid Martin Luther otsustas minna teisteed ja üritas panna põhimõtte ajalugu tegema.

Seni olid kõik mõistnud pühakirja osana traditsioonist, ja seda ülejäänust - aastasadade vältel tallelepandud kogemusest - lahti lõigata polnud keegi proovinud. Tõsi küll, õigeusu kirik sai esimese aastatu-

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

"KATOLIILIKU KIRIKU KATEKISMUS", mis algselt oli mõeldud vaid piiskoppide ja piiskoppide konverentside jaoks rahvuslike katekismuste loomiseks, on saanud bestselleriks.

Praeguseks on katekismust müüdud üle 4,5 miljoni eksemplari kümnes keeles (inglise, prantsuse, saksa, itaalia, hispaania, portugali, katalaani, malta, rumeenia ja sloveenia). Kauaks veninud inglisekeelne tõlge ilmus alles k.a. juunis, ja kahe kuuga müüdi seda üle 1,5 miljoni eksemplari USA-s ja 100 000 Inglismaal.

KÕIK PRAEGUSE PAAVSTI poolt peetud kõned, alates tema valimisele järgnenud "Urbi et orbi" tervitusest kuni k.a. 1. mai sõnumini Gemelli haiglast, on nüüd salvestatud ühele CD-ROM-kettale, mille Vatikani kirjastus avaldas. Samad tekstid ilmusid varem trükitud kujul 36-osalise raamatusarjana.

KATOLIILIKU PREESTRITEKS õppida soovivate noormeeste arv seminarides on võrreldes 1979. aastaga tõusnud 63%. Praegusel hetkel õpib kogu maailma seminarides kokku ca 102 000 preestrikandidaati. Nende arv kasvab kõige kiiremini Ladina-Ameerika ja Aafrika maades. Sel teemal rääkinud kardinal Pio LAGHI, katoliiliku kasvatuskongregatsiooni esimees, mainis erilisena ära Boliivia, kus preestrikandidaate on rohkem kui

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

hande lõpuks hakkama sellega, et kanoniseeris selleks ajaks Kirikus väljakujunenud õpetuse igavesteks aegadeks, kuid põhimõtet, et üks osa traditsioonist tuleb - pooleteist aastatuhande kogemust eirates - tuua käesolevasse aega, polnud kellelgi niisuguses ulatuses õnnestunud teostada.

Luther ise ei osanud kaugeltki kõiki uuest lähenemisest tekkivaid probleeme ette näha. Tont oli pudelist välja lastud. "Sola Scriptura" põhimõtte loojana sai Lutherist kõigi evangeelsete kirikute vanaisa.

Muidugi ei saa Lutherit kõiges süüdistada. Talle võiks ehk ette heita enesekesksed maailmakäsitus - kui mina ei suuda, siis ei suuda mitte keegi. Kuid üks indiviid ei saa olla kõikide moraalsete probleemide lahenduste etalon, isegi siis, kui ta tormab neid katsejānesena oma naha peal ja oma elu hinnaga saavutama.

Rõhuv osa paarikümnetuhandest olemasolevast ja üha juurde tekkinud sektist rajaneb mingile oma piiblitõlgendusele, mille aluseks on ikka seesama väide, et pühakiri on Jumala sõna ja sellest on igal ajal õigus omamoodi aru saada. Samas eitavad nad kõik teiste kirikute traditsiooni ning ... alustavad oma traditsiooni tihti mõne teise traditsiooni eitamisest. Siin on tegemist oma saba püüdva kassi efektiga. Traditsiooni eitamisest ei tule midagi välja - lihtsalt ühe ja peaaegu paarituhande aastase pärimuse asemele hakatakse koguma uut pärimust, ükskõik missuguse uue kiriku loomise hetkest alates.

Pühakirja kaanon ja selle kujunemine

Kristlikku õpetust saab süstematiseerida peamiselt tagantjärele,

minevikusündmuste uurimise teel. Kristuse ja tema apostlite elu ning õpetuse kõrval tekib küsimus, kes oli see isik või institutsioon, tänu kellele evangeeliumid ja apostlite kirjutised Uueks Testamendiks koguti ning tänu kellele see on säilinud tänapäevani. Paratamatult tuleb siin kõne alla Kirik - institutsioon, mis apostlite ja nende õpilaste poolt edasi antud suulise pärimuse põhjal võttis pühakirja koosseisu just need raamatud, mis on seal kuni tänapäevani. Üheski pühakirja raamatus pole kirjas, missuguseid raamatuid tema koosseisu kuuluvad.

Pühakirjakaanon kujunes lõplikult välja juba III sajandi lõpuks. Kuid see kaanon ei lange päriselt kokku pühakirjakaanoniga, mille on aluseks võtnud protestantlikud kirikud. Miks see nii on, sellest tuleb allpool juttu.

Septuaginta ja deuterokanoonilised raamatud

Kui kreeklased III sajandil enne Kristust Palestiina vallutasid, laskis keegi uudishimulik asevalitseja keiser Ptolemaios Philadelphos II ajal (285-246) kõik juutide tollel ajal pühaks peetud raamatud kreeka keelde tõlkida. Et töö kiiremini valmis saaks, valiti välja seitsekümend õpetatud meest ja pandi nad tööle nii kauaks, kuni kogu Vana Testament sai ära tõlgitud. Saamisloo järgi hakati seda tõlget nimetama Septuagintaks (kreeka keelest tulenevalt) ehk seitsmekümne mehe tõlkeks.

Kahtlemata tõlkisid juudid tol ajal ära kõik raamatud, mida nad ise pühaks pidasid. Kuna Paabeli vangipõlves olid juudid lasknud oma heebrea keelel seguneda paabeli murretega ja aramea keeleks muuta, ei osanud lihtsad inimesed pühakirja enam lugeda. Kreeka keel

oli aga impeeriumi keeleks, mis ka juutidele varsti selgeks sai. Kui nüüd kogu nende pühakiri oli kõigile arusaadavas keeles olemas, kasutasid uue aja prohvetid oma raamatutes sedasama keelt. Nii kirjutati või vähemalt tõlgiti aramea keelest kreeka keelde I ja II Makkabeide raamat, Juuditi raamat, Paaruki raamat, Siiraki Tarkuseraamat, Saalomoni Tarkuseraamat. Peale selle veel Estri ja Taanieli raamatulisad. Mainitud raamatud on kirjutatud viimase kolme sajandi jooksul enne Kristust. Miks me neid siis protestantlikest piiblitest ei leia?

Kui Kristus - juutide poolt kauaoodatud Messias - lõpuks tuli ja tema omad ei osanud teda ära tunda, püüti vasttekinud kristlaskonnale igati kõikaid kodarasse loopida ja "päästa kõik mis päästa annab", et Aabrahami lapsed ei läheks kristliku "eksiõpetusega" kaasa. Sellepärast tuligi juudi rabidel pähe mõte piirata umbes aastal 100 pKr toimunud Jaffa (Jabne) sinodil Vana Testamendi kaanon selle ajaga, kui raamatuid enam puhtas heebrea keeles ei kirjutatud - niisiis ajajärguga umbes 300 aastat enne Kristust.

Juutide murest ja sellest lähtunud kaanonist võib aru saada. Kuid seda enam on arusaamatu mõnede kristlaste suhtumine, kes juutide eeskujul oma Vana Testamendi kaanonis kahtlema löid.

Püha Aujärg ei lasknud end rabide kavalusest mõjutada ja kinnitas Septuaginta kaanoni paavst Damasuse dekreedis 382. aastal. Rooma-katoliku kirikus kutsutakse juutide poolt pühakirjast välja heidetud raamatuid deuterokanoonilisteks - see tähendab hiljem kaanonisse liitunuteks, mis ometi ei tähenda, et need raamatud oleksid väiksema väärtusega. Paavst Damasuse kaanon on Rooma-katoliku kiriku silmis jõus tänapäevani, kasvõi ainuüksi selle-

pärast, et Uues Testamendis ei tsiteerita kordagi Ruti, Estri, Õpetus-sõnade, Esra, Nehemja, Nahumi ja Ülemlaulu raamatut, küll aga leiame sealt tsitaate näiteks Siiraki tarkuseraamatust (5,11 - Jk 1,19), Saalomoni tarkuseraamatust (3,5jj - 1 Pe 1,3jj; 7,26 - He 1,3), 2 Makabeide raamatust (6 - He 11,35), kirikuisade tekstides esinevatest tsi-taatidest rääkimata.

Idakirikus toimus seevastu 692. a. nn. Trullani sinod, kus otsustati, et kõnesolevad raamatud tuleb jätta pühakirja koosseisu, kuid oma kaa-lult ja väärtuselt jäävad nad alla tei-stele, so. protokanoonilistele raama-tutele. Kuna deuterokanoonilisus tähendab katoliiklastele ja õigeusk-likele erinevat asja, kehitavad paljud katoliiklikud piibliteadlased täna-päeval selle termini peale õlgu ja närgivad ära, et katoliiklaste jaoks on kõik piibli raamatud protokanoonilised.

Püha Hieronymus (+ 420), kes tõlkis esimesena piibli originaalkeel-test ladina keelde ja veetis oma vii-mased eluaastad Palestiinas, ei soov-inud juutidega tülitseta ning seetõt-tu pidas kinni nende VT kaanonist.

Kui reformaatorid olid pühakirja kõige aluseks kuulutanud, torkas ültaloodud probleemide olemasolu silma neilegi. Ja kuna paavst oli juba kord metsaline, siis pidi ju ka tema poolt kinnitatud piiblikaanon olema kõike muud kui õige.

Protestandid olid radikaalsemad kui õigeusulised, ja peagi heideti deuterokanoonilised raamatud piib-list hoopis välja või avaldati "apokrii-va" - kahtlaste kirjade - nime all. Nii kestabki protestantide piiblivarian-dis Vana Testamendi sündmustik ja Jumala töö läbi ajaloo maailma algusest kuni Esra ajani. Siis on äk-ki kolmesaja-aastane (põhjendama-tu) auk, ja seejärel läheb sündmus-tik järsku Uue Testamendiga edasi.

Kas pühakiri, elava Jeesuse eeskuju või veel midagi

Kui me võtame pühakirja kätte ja hakkame seda lugema, leiame end mitmeharuliselt teelahkmelt. Ainult ühte teeharu pidi käies me ilmselt tõeni välja ei jõua, vaid peame püüd-ma arvestada ka teiste teede olemas-oluga. Neid radu võib leida ilmselt rohkemgi, kuid allpool on toodud kümme kõige olulisemat:

1. Elava Jeesuse isik või kirjataht.

Johannese evangeelium algab sõnadega: Ja sõna sai lihaks... Tee mis sa tahad, sõnaks tagasi ei mahu ta enam kuidagi.

Pühakirja lehekülgedelt vaatab meile vastu elav Jumal-inimene ja tema apostlid, kuid ometi ei anna piibel meile vastust kõikideks elujuh-tumiteks. Kuidas suhtuda suitseta-misse või narkootikumide pruuki-misse? Vastust tuleb ikkagi tuletada, aga kuidas, kelle jaoks - sest mis ühele on ravim, on teisele kasutu ja kolmandale mürk.

2. Igaüks saab kirjapandust aru ainult omaenda elukoge-muste piirides.

Iga inimene, kes loeb süstemaatiliselt pühakirja, paneb tähele, et ühe ja sama kirjakohta lugemisel mitmeaastase vaheaja järel muutub kirjakoht aina kõnekamaks, esile tulevad detailid, millele ei osatud al-guses omistada mingit tähendust. Piibel on justkui peegel, kus me näeme omaenda hinge kujutist - nii palju kui meil lastakse endast ja maailmast aru saada.

3. Piibli tõlgendus iseenda jaoks, teise inimese jaoks, ko-gu inimkonna jaoks tervikuna.

Iseenda jaoks võib ja tõlgendab inimene pühakirja paratamatult oma hetkearusaamade kohaselt.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

kunagi varem, ja Brasillia, kus 30 aastat tagasi oli vaid 15 seminaristi, kuid nüüd on neid seal paar-sada. Õigupoolest oleks kardinal võinud mainida ka Eestit, sest ka siinsete preestrikandidaatide arv on ilmselt suurem kui ku-nagi varem - praegusel hetkel tervelt kolm.

KATOLIILIKU KASVATUSE kongregatsioon, kiriku kultuurinõukogu ja ilmi-ku-te nõukogu avaldasid juunis ühise dokumendi "Kiriku kohalolu ülikoolis ja akadeemilises kultuuris". See kutsub ülikoolides tegutsevaid katoliiklasi üles andma oma panus sellesse, et evangeelium ja selle lunastussõnum kohtuks akadeemilise maailma ahenenud reaalsusekäsitlemisega, ja annaks sellele võimaluse tutvuda usu tõelisusega.

Dokumendis nimeta-takse ülikoolimaailma reaalsusekäsitlelust relati-vistliku liberalismi, teadus-liku positivismi ja pessimis-mi poolt märgistatuks. Kuigi ühiskonnas on toi-munud muudatus, on kõrgkoolide õpetus jää-nud materialismi ja ate-ismi võimusesse. Ülikoolid, mis sündisid tõe otsimise jaoks, on kaotanud oma juhtmõtte, ja neis tegut-sevad õpetajad ja õpila-sed peavad usku tava-liselt rangelt eraasjaks.

PÜHA AUJÄRG SÕLMISE ri-tasandi diplomaatilised suhted kolme riigiga:

Lääne-Samoa iseseis-vus 1962. aastal. Selles riig-is on praegu 35 000 ka-

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

Kohvilauas võib inimene arutleda nii mõndagi, ilma et see kedagi kohustaks ja eksiteele saadaks. Aga näiteks kiriku kantslist jutluse pidajale seab olukord kirjaseletamiseks hoopis teised tingimused. Mingis teatud kirikus või palvemajas jutlust pidades peab inimene arvestama alati selle koguduse kuuluvusega mõnda suuremasse organisatsiooni, ja sellega, mis antud kogudusele on mõistetav, mis ei tekita pahanudust, mis ei mõju koomilisena. Nii või teisiti esindab kõneleja niisuguses kontekstis Jumalat ja tema ilmutust, ning peab tahes-tahmata arvestama oma kuulajatega.

Järelikult kõlab evangeelium meie jaoks väga erinevana siis, kui me loeme seda ise oma toavaikuses, kui me kuuleme seda seletatavat oma kogudusekiriku kantslist ja kui me kuuleme seda rooma paavsti suust.

4. Keelteprobleem. Kaduminevad nüansid.

Vanade keelte sõnadel on sageli kuni viiskümmend tähendust. Mõnede teadlaste arvates võib näiteks Vanast Testamendist teha üle kümne tõlke, mis kõik lähtuksid samast originaalist, kuid oleksid ometi erinevad. Me ei tea siia maani, kas Taavet oli punaste juustega, värske nooruserõõsa jumega või hoopis maailmavaatelt kommunist, sest heebreakeelne tekst ütleb meile tema kohta ainult seda, et Taavet oli punane.

5. Ajalooline olustik on kättesaadav vaid vähestele eriteadlastele. Mis saab ülejäänutest?

Me kõik oleme harjunud sellega, et piibliteadused on vaimuliku koolituse oluliseks osaks praktiliselt kõikides konfessioonides. Piisab aga sellestki, kui me võtame kätte piiblit käsitlevad raamatud eri sajanditest kasvõi ühe ja sama konfessiooni raames, ja me näeme, kui erinevad

nad on. Piibliteadus areneb edasi, paljud argumendid, mida kord surmkindlate tõdedena esitati, jäid uute ja kaalukamate argumentide varju ning esile tõusis sageli hoopis vastupidine sellele, mida väideti enne.

Jumal, Tema tõde ja arm peaks olema sama kõigile, kõikidel aegadel - ei ole ju paremaid ja halvemaid aegu. Ajaloolise olustiku tundmine ei saa olla piibli mõistmise juures primaarne.

6. Juudi rahva oletatav temperament ja käitumine väljaspool sümboolikat, sisseelamine rahva vaimulaadi, mis sõnadega ei ole täielikult edasiantav.

Me võime olla lugenud palju raamatuid mingi maa kohta, kui me aga peaksime kord seda maad külastama, saama vahetult osa selle kultuurist ja pahupooltest, peame tõenäoliselt tunnistama, et loetu oli kogetu kõrval lihtsalt tegelikkust idealiseeriv klantspilt.

On võimatu kontrollida, kas püüdes sisse elada kaks aastatuhandet tagasi elanud inimeste maailma, ei loe me neile sisse oma nostalgial, ei pea neid kohati liiga tarkadeks ja looduslähedasteks, kohati taas lubamatult lollideks.

7. Kas piibel on käsitletav ainult juudi rahvatraditsiooni kontekstis või on igalühel õigus seda oma moodi tõlgendada.

Näiteks tooksin koha, kui Jeesus pöördub Kaana pulmas oma ema poole sõnadega: "Mis sul on minuga asja, naine? Minu aeg ei ole veel tulnud" (Jh 2,1-12). Eesti keelse tõlke järgi pöördub Jeesus oma ema poole kaunis jämedalt. Samal ajal väidavad paljud piibliteadlased, et heebrea kõnepruugis kõlab pöördumine "naine" erilise viisakusena. Nii või teisiti on meil raske mõista, kuidas väljendub viisakusena see, kui oma lihast ema kõnetatakse nii nagu võõrast inimest?

Vaevalt küll et kui võõrale inimesele taheti üles näidata erilist põlgust, kõnetati teda israellis "ema"!?

8. Piibliterviku mõju üksikule sõnale ja tsitaadile. Piibli vaim.

Neljas käsk kõlab: austa oma isa ja ema, et sa kaua elaksid maa peal. Tõsi mis tõsi, kuid samast valast on veel ka teine kirjakoht. "Kui keegi tuleb minu juurde ja ei vihka oma isa ja ema, oma naist ja lapsi, vendi ja õdesid ning pealegi veel oma elu, ei või ta olla mu jünger" (Lk 14,26).

Niisuguseid üksteisele enam või vähem vastukäivad kirjakohti leiab piiblist üsna palju. Kes meist ei tunneks kirjakohta vasaku põse ettepoöramisest, kui sind paremale põsele on löödud, ja seda, et pärleid ei tohi visata sigade ette. Üksikust tsitaadist ei saa tavaliselt rohkem kätte kui mingi pooltõe, mille järgimisest võib teatud olukorras olla kasu, kuid teises olukorras jälle kahju.

Väljapääsuks ei ole ka see, kui me võtame piiblist välja kõik kirjakohtad mingi probleemi kohta. Näiteks kui meid huvitaks, mida ütleb piibel abielu kohta, ei piisaks sugugi, kui me eraldaksime ja süstematiseeriksime kõik kirjakohtad, kus abielust on otseselt juttu. Abielu on suhe kahe inimese vahel, järelikult omab ka kõik see, mis pühakirjas on inimese kohta öeldud, mingi protsendi ulatuses mõju meid huvitavale probleemile. Piiblit tuleb tunnetada kui tervikut, sest pooltõdedest kujunevad eelarvamused, mis pigem segavad inimese inimlikkust kui aitavad tal elada Jumalaga.

9. Kuidas on piiblit ajaloos tõlgendatud - mis peab ajaloo proovile vastu ja mis mitte.

Mitme päevaga lõi Jumal maailma? Alguses arvati, et täpselt nii nagu piiblis kirjas, et piiblit võib mõista mitte ainult vastusena küsimusele: mis on iga inimese ülesan-

ne, vaid et seda võib käsitleda ka kosmoloogiaõpikuna. Kas Jumal lõi kõigepealt maailma ja pani pärast taevasse päikese, kuu ja tähed? Me ei saa piiblist seletust muude asjade kohta, kui ainult need, mida on Jumal meile vajalikuks pidanud.

Jumalast ilmutatud tõde tuleb seletada iga uue põlvkonna ja rahva jaoks uuesti, selles keeles ja meeles mis neile on vastuvõetav ja arusaadav, kuid seejuures ei tohi unustada kõike eelnenut. Ilma järjepideva traditsioonita määrame end sageli kordama eelmiste põlvkondade vigu. Eriti tähtis on see vastuste otsimisel moraalsetele probleemidele, ja siin on just ajaloo ammutatud kogemused need, mille alusel võib eeldada edasiminekut ja vältida lõputut enesekordamist.

10. Millega mõõta Püha Vaimu osa pühakirja tõlgendamisel.

Tean üht preestrit, kes seletas oma vaimuliku kutsumuse lugu sellega, et noore poisina ühel õhtul piiblit lugedes jõudis ta kirjakohani, kus öeldi: "Sina oled preester iga-vesti, Melkisedeki seisuse järgi". Neid sõnu lugedes nooruk võpatas ja ei saanud pärast kogu öö und. Sõnad jäid justkui kõrvu kõlama ega lasknud teda enam lahti. Nüüd on ta preester juba palju aastaid, ja sugugi mitte halb preester.

Sarnaseid lugusid võiks küllap iga usklik inimene jutustada. Ja kuidas saakski olla teisiti, sest Jeesus ise töötas, et kui ta taevasse läheb, saadab ta sealt oma Vaimu, mis tema töö maa peal lõpule viib.

Selle taustal tundub väide, et iga pühakiri on kõige alus, püüdlusena Jumalat konservikarpi kinni panna, et ta sealt oma nina enam välja ei pistaks ja jäta inimesed nende maistes sekeldamistes rahule.

Lõpetuseks

Nagu näha, toob väide, et pühakiri on kõige alus, vähemalt samapalju probleeme juurde kui ta lahendada suudab; kuid kahtlemata on selle ümber käidud poleemikal olnud ka positiivne osa varasema kristliku traditsiooni esiletoomisel.

Kõige tähtsamaks õppetunniks kogu eelkäsitatud teemast oleks aga see, et iseendaga rahulolu ja usk iseenese õigsusse on hukutav kõigile kirikuile. Ühtsus ja tõde sünnivad ja püsivad ainult siis, kui me tunnetame kehtvalt oma puudulikkust ega lakka edasi liikumast. Konkreetsetes asjades tulevad kõne alla ainult argumendid ja nende kaal, mitte inimeste soovid ja emotsionaalne suhtumine.

Toimetaja

Järeldmärkus: kuna biblistika ei ole allakirjutatu põhieriala, jäi artikli kirjutamiseks vajamineva piibliteadusealase kirjanduse valik (ka kättesaadavusraskuste pärast) mõnevõrra lünklikuks. See tõttu on võimalik, et artiklis võib esineda ebatäpsusi. Asjale pühendunud piibliteadlase artikkel näiteks ülaltoodud või muul sarnasel teemal oleks meie lehes loomulikult alati teretulnud.

Kasutatud kirjandus:

- 1) *Lexikon für Theologie und Kirche*. Herder, 1986;
- 2) *"Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum"*. XXXVI väljaanne. Herder, 1976;
- 3) *Venekeelne kommenteeritud piibel*. Bruxelles, 1983.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

tolliklast, keda teenib 20 kohalikku ilmikpreestrit, 26 ordupreestrit, 54 munk ja 85 nunna. Katoliku koole on 20 ja neist töötab hulk vabatahtlikke välismaalastest õpetajaid.

Vanuatu (varem tuntud Uus-Hebridiidena) hõlmab Vaikses ookeanis 40 saart, mille pindala on kokku ca 12 000 km². Riigi 150 000 elanikust (rahvaarvult siis Vatikanist ca 200 korda suurem riik, pindalast rääkimata!) on katoliiklasi 22 000 ja kogudusi 26, neid teenib 22 preestrit ja 94 orduliiget.

Iisraeliga sõlmiti juunis diplomaatilised suhted suursaadikute tasandil. Riigi 5,3 miljonist elanikust 81,6% on juudlusk, 14% islamiusulised ja vaid 2,7% kristlased. Ainsuke katoliiklik haldusala, mis täielikult jääb Iisraeli riigi piiride sisse, on melkiidi-katoliiklik Akka piiskopkond 44 000 liikmega. Iisraellis elab ka arvukalt maroniitide riituse kuuluvaid katoliiklasi. Enamik selles riigis tegutsevatest preestritest kuulub aga ladina riitusesse. Katoliku kirik on Iisraelis eriliselt esindatud frantsiskaanide juhitud Püha Maa toimekonna kaudu. Iisraeli piiskoppide konverentsi kuuluvad nii ladina kui idariituse piiskopid.

VATIKAN LÜKKAB OTSUS-
tavalta tagasi kuulujutud, nagu põeks paavst luuvähki. Paavsti aprillikuist luumurdu ravinud kirurg ütles, et ta ei oleks saanud operatsiooni teha, kui ülemkarjase luustik poleks olnud täiesti terve.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

Kes teist on elevandiga sõitnud ja kes ei ole?

... ning muid tähtsaid küsimusi Ema Teresa õdedele

1992. aasta augusti lõpul saabusid Eestisse neli õde "Tegeva Armastuse Saadikute" ("Missionaries of Charity") kongregatsioonist, et luua Tallinna oma ordu klooster.

Tänaseks on valgetes ordurüüdes nunnad, keda kogu maailmas tuntakse "Ema Teresa õdedena", saanud Tallinna kogudusele väga omasteks ja armsateks.

Paljud lugejad, eriti need, kes ei ela Tallinnas ega puutu seetõttu õdedega kuigi tihti kokku, on avaldanud soovi lugeda meie lehest nende tegemistest ja muljetest, mis on õdedele osaks saanud kahe Eestis töötamise aasta jooksul.

Alljärgnevalt vastab toimetaja küsimustele "Tegeva Armastuse Saadikute" ülemõde Eestis, õde Stanislette.

Kuidas teil Eestis need aastad on läinud, kas siin töötada on raske?

On raske küll, aga me saame siiski hakkama.

Kas on maailmas ka niisuguseid kohti, kus ei oleks raske?

Oh ei, igal pool on omad röömud ja omad raskused.

Suur tänu, hea on kuulda, et Eestimaa polegi see kõige viimane



Vasakult:
õde
Stanislette,
õde
Floretta
ja õde
Subhani
koos oma
kolme
sõbraga
1994. aasta
suvel.
Toimetaja
foto.

koht (õed naeravad südamest).

Kui paljude inimeste eest olete hoolitsenud kogu oma siinoleku aja vältel, ja missugune mulje teil on kohalikust rahvast jäänud?

Me oleme hoolitsenud umbes kuuekümnelt inimese või perekonna eest. Katoliiklased on neist olnud ainult mõned.

Kuidas te nendega räägite, teie ordu sisekeeleks on ju inglise keel?

Eestlaste jutust saame hästi aru, siin pole midagi keerulist - nende suust lihtsalt kuuleb ainult nelja sõna: "jah", "ei", "ma ei tea", "võib-olla". Venelastega on teisest küljest kah kerge, neile vastame eeltoodud sõnadega jällegi meie.

Millal ja miks õed Maria Ragam ja Maria Teresa lahkusid Eestist?

Meie ordu on kombeks, et selle liikmed vahetavad tihti asupaika. Tavaliselt jääme paigale kolmeks aastaks, ja kui ordu peaks nii otsustama, siis on võimalik, et jäetakse samasse asupaika veel teiseks kolmeks aastaks, kuid üle kuue aasta tavaliselt ühe koha peal ei hoita. Nii oli ka õde Maria Ragamiga: teda kutsuti ja ta läks 1993. a. detsembris, ja nüüd on ta Armeenias, kus oli õdesid väga vaja - nimelt peavad meie õed seal ülal kahte asutust: üht vanadekodu ja üht lastekodu. Lisaks ei kannatanud ta hästi Baltikumi kliimat. Tema asemele tuli õde Floretta.

Õde Maria Teresa lahkus oma kodumaale Poolasse, kuhu ta ka ise igatses minna. Tegelikult enda soovist siin palju ei sõltu. Meie ordu liige peab minema sinna, kuhu teda saadetakse.

Kuna meie kloostrites on tavaliselt vähemalt neli liiget, siis ootame praegu veel üht õde, kes saab olema pärit mujalt kui Indiast. Nii sugune on sisemine korraldus meie ordu: iga klooster peab olema rahvusvaheline.

Uus orduõde

Minu nimi on **õde Floretta** ja ma olen pärit Lõuna-Indiast Kerla maakonnast.

Ordus olen juba üksteist aastat. Esimese aasta olin Indias Kalkuttas koos Emaga. Minu novitsiaat möödus USA-s, ja seejärel olin Kolumbias. Oma junioraadi olin ma Lissabonis, siis taas Kalkuttas. 1994. aasta 11. veebruaril tulin Moskvasse ja 26. veebruaril Eestisse.

Olen pärit katoliiklikust perekonnast ja õppisin katoliku koolis, kus olid õpetajateks nunnad - nemad julgustasidki mind kloostrielu

valima. Juba lapsepõlvest peale teadsin, et nunnad on "emad" kõikidele inimestele. Hiljem sain tundma Ema Teresa õdesid ja nägin nende tööd. Tahtsin olla samuti Ema Teresale abiks, ja nii ma otsustasingi ordukutsumuse kasuks.

Viimasele küsimusele: kas olete elevandi seljas sõitnud (seda ju lausa peab küsima Indiast pärit inimeselt), vastas õde Floretta eitavalt. Seetõttu jääb suhe nende vahel, kes on elevandiga sõitnud ja kes ei ole, Eestimaal muutusteta - kõigist siin töötavatest nunnadest on seda teinud ainult Tegeva Armastuse Saadikute ülemõde Stanislette. □



Tallinna
kloostri
uus liige,
õde
Floretta.
Taustal
uudista-
vad eesti
lehmad
(viimased
igatahes ei
ole pühad).
Toimetaja
foto.

Armastus ja usk

Inimese seksuaalsus uuest vaatenurgast

Jack Dominian

5. UUS SEKSUAALSUS

Nagu juba osutasime, on viimasel ajal toimunud märgatavaid muutusi seksuaalsuse olemuse lahtimõtestamisel. Valitsevaks on kujunenud arusaam, mis näeb seksuaalsuse väärtuslikke külgi ega käsita seda enam paljunemisbioloogiliselt. Esile on kerkinud ka hedonism, mis seab peamiseks faktoriks seksuaalse naudingu.

Eetilises mõttes seisame ühelt poolt vastamisi traditsioonilise moraali, mille puhul tähtsaimat väärtust omab paljunemine, ning teisalt toore naudingute otsimisega, mis on teinud kondoomist immuunsupuudulikkuse vastu võitlemise kampania sünonüümi. Kas on võimalik leida niisugust alternatiivi, mis kohtleks õiglaselt nii traditsiooniliselt inimlikku kui ka Piiblit põhinevat mõtteviisi? Käesolevas peatükis esitatakse eetiline alternatiiv, mille kohaselt seksuaalmoraali aluseks on armastus ja suhe kahe inimese vahel.

Kahe inimese omavaheline suhe on alustugi, kust inimolendid leiavad oma elumõtte. Nendes kokkupuudetes igatseb suurem osa mehi ja naisi kiindumust ja armastust.

Ristiusu ülim tõesõnum ütleb, et Jumal on armastus, ta elab selles müsteeriumis ning on loonud maailma ja inimkonna, et nemadki saaksid sellest osa. Mul on eriti raske mõista, miks katoliku kirik hoiab kinni paljunemisbioloogiale rajatud moraaliõpetusest, kui alternatiiv kattub paremini Jumala enda ilmutatud armastussõnumiga.

Inimestevaheliste armastussuhete teoloogiale rajatud seksuaalmoraal kajastab viimase poole sajandi psühholoogilist arengut, mille tase on keskaja bioloogiliste vaadetega võrreldes kaheldamatult kõrgem. On tähtis uurida seda psühholoogiat, sest selles esiletoodud faktorid annavad pildi inimese eksistentsi "kõrgematest" elementidest, tõstes need selgesti looma instinktiivsest tegevusest ülespoole. Tahaksin päästa ristiusu olukorrast, kus armastust käsitatakse inimese käitumise peamise funktsioonina, ent õpetus seksuaalsusest tuletatakse inimese ja looma käitumise samasusest. Just see vastuolu õõnestab selle õpetuse usutavust.

See ei tähenda, nagu instinktidel ei olekski kanda oma osa inimese isiksuses. Kindlasti on, nii nagu

on teada, et Freud defineeris inimese isiksust seksuaalsuse ja viha vastasseisu tähenduses. Sugupõlved pärast teda on andnud sellele vastandusele vormi. Kristlik argumentatsioon kannatab suurt kahju, kui lisanduv psühholoogiline informatsioon tugineb üha edasi varasematele arusaamadele.

Psühholoogia moodustab meie mõtlemise lähtekoha. Esitan lühikese ülevaate, kuidas laps kasvab ja missugune roll on seksuaalsusel ja armastusel selles kasvuprotsessis.

Lapse soo määrab kindlaks X- ja Y-kromosoomide struktuur. Tütarlapse struktuurifaktor on XX ja poisil XY. Nende kromosoomide alusel moodustuvad välised suguelundid. Siit edasi kasvatatakse tüdrukuid ja poisse vastavalt teatud kogukonna kultuurilistele ootustele. Lõputult on vaieldud, kui suurel määral mõjutab geneetiline pärand naise ja mehe iseloomujooni. Seda pärandit nimetatakse ka liigiomaduseks. Arutlusobjektiks on olnud, missugust osa mängib selle juures lapse kasvatamine ja hooldamine. Väikesed poisid ja tüdrukud riietatakse erinevalt, neile antakse erinevaid mänguasju, neid õhutatakse

mängima erinevaid mängu ning üldlase koheldakse erinevalt. Eristamine jätkub kogu elu ning sellest tuleneb ka tõsiasi, et sugupooled täiendavad teineteist, millele omakorda on üles ehitatud teoloogiline arusaam enese andmisest teisele sama vastastikuse täiendamise raames.

Lapse kogemused sotsiaalsest õppimisest ja kasvamisest on vanemate, sugulaste, õpetajate ja sõprade kättes. Sisuline külg vaheldub eri maade lõikes, kajastades sotsiaalseid väärtusi erinevates piirkondades. Sotsiaalne õppimine avab lapsele võimaluse arendada oma kognitiivseid võimeid.

Kasvatuspühholoogia on suur tänuvõlglane Piaget'le, kelle uurimused on aidanud kõikjal maailmas mõista lapse õppimisprotsessi. Lapse dünaamiline areng annab lõpuks seletuse ka afektiivsele kasvamisele, kogu tunde-elu väljakujunemisele. Inimese afektiivsus on kõige tihedamalt seotud nähtusega, mida nimetatakse armastuseks.

Ristiusu ja psühholoogia seostamine on samm edasi, kuid seda tuleb siiski veel oodata. Selle viivituse üks põhjus on, et mõningad dünaamilise psühholoogia tähtsaimad väljaarendajad elasid Inglismaal ja Ühendriikides. Vaatamata Freudile ja Jungile Euroopas ei suutnud sellised psühholoogid nagu Klein, Winnicott ja Bowlby Inglismaal ning Fromm, Horney, Sullivan ja Ericson Ühendriikides oma varasemate kriitiliste seisukohtadega tungida kristlikku mõttemaailma. Seksuaalsust võime täiel määral mõista, kui oleme tundma õppinud nende töid.

Kiindumine

Seksuaalsuse tähtsamaid tõlgitsete on John Bowlby, kellel on teenid mitte ainult seksuaalsuse, vaid ka kiindumuse tekke väljaselgitamisel. Bowlby toob esile (annab edasi

oma sõnadega), et 1950-ndatel aastate keskpaigani arvati, et inimestevahelised sidemed moodustuvad ainult teatavate tugevate vajaduste tõttu, nagu näiteks toitumistarve varases lapsepõlves ja seksuaalsus täiseas. Nende vajaduste rahuldamiseks on teine inimene abiandjana vältimatu. Bowlby on oma uurimuses näidanud, et säärase seletus inimestevaheliste sidemete väljakujunemise kohta ei ole käitumisega kooskõlas. Tema väitel on inimesed võimelised kiinduma juba esimesest elunädalast peale ning ka alati selle järel. Kiindumus tekib samal viisil nagu mistahes teine eriti olulise, meeldiva ja lähedase inimesega seotud käitumismisjoon siis, kui kõnealune inimene leitakse olevat kellestki teisest tugevam, targem või veetlevam. Kiindumus saadab inimest hällist hauani.

Bowlby teooria tähelepanuväärus seisneb selles, et "teise" väärtus on palju suurem kui vaid see, mis on tungi rahuldamiseks möödapääsmatu. Samane vaateviis on prevaleeriv kristlikus mõtlemises, sest ühe tähtsa argumendina hoo ruse ja abielurikkumiste vastu nimetatakse teise inimese ärakasutamist sugutungi rahuldamiseks.

Bowlby arvates tähtsaks vastsündinud esimestest elunädalatest peale kiindumus emasse, kellega teda ühendavad tundesidemed. Kiindumus tekib peamiselt puudutuste, nägemisaistingute ja hääle baasil. Vastsündinu püsisuhe emaga kujuneb välja, kui laps õpib lähemalt tundma ema näojooni ning aste astmelt kogu tema keha. See on nägemisvõimest johtuv äratundmine. Ühtaegu harjub laps kuulama ema häält. See on äratundmine, mis tekib hääle baasil. Tähtsa ühenduse, mis on omane lähedasele suhtele, loovad puudutused, lapse käte- ja süleshoidmine. Tolle sensoorse ärrituse kolm tahku ühendavad lapse emaga nii, et ema olemas-

olu muutub talle eluliselt vajalikuks. Laps kiindub mitte ainult emasse, vaid ka isasse ja teistesse tähtsatesse inimestesse, kes teda tema elus ümbritsevad.

"Kiindumusel", millel on mõningaid kokkulangevusi Lorenzi verimist käsitlevate uurimistöödega, on oluline koht Freudi mõttemaailmas. Emas nähti peaaegjalikult toidu muretsesjat. Kiindumist selgitav teooria paneb suurt rõhku teise inimesse kiindumise ja armastuse väljakujunemisele. Ema ja lapse ning hiljem ka isa ja lapse kiindumuse taustal toimub paratamatu inimlik vastasmõju, kasvamine ja areng. See tähendab, et märgatav vastasmõju, mida täie õigusega võib nimetada "inimlikuks", toimub alati kontekstis, millesse on kaasa haaratud ka tunded. Siin erineb inimsuhete personaalne väljund mittepersonaalsest, mille puhul rolle vahetatakse töö ja sotsiaalse vastasmõju järgi. Kuna seksuaalsus kujutab endast fundamentaalset laadi inimkogemust, siis kaotab ta oma jõu niipea, kui satub säärasesse inimeste vastasmõju sfääri, kus puudub hellus.

Sellest kiindumuse väljakujunemisest, mis leiab aset ema ja lapse vahel, võtab laps ellu kaasa esimese "armumise" kogemuse. Kasvav inimene armub alguses mõnedesse tema elus tähtsat rolli etendavatesse isikutesse, kellest saavad tema sõbrad, ning lõpuks sellesse, kellega ta sõlmib abielu.

Kui peame silmas, mis kõik tuleb "armumise" järel, siis märkame, kui kaalukas osa on selles nägemisel, häälel ja puudutusel. Me armume inimesse, kelle välimus ja iseloomujooned on meile armsad, kellel on meeldiv hääle ning kelle füüsiline lähedus tundub auditav. Töötades abielupaaridega olen sattunud vastamisi nähtusega, mida võiks nimetada "armumisest irdumiseks". Siin on paigutus risti vastupidine. Abi-

kaasa välimus enam ei eruta, tema silmavaade ei pane võpatama, tema hää ei ole enam veetlev ning tema keha ei kutsu esile igatsust ega seksuaalseid soovet.

Inimesed armuvad ja "irduvad armumisest" sõprussuhetes ja abielus. Üks ristiisu taotlusi, rõhutades nende mõlema asjaolu tähtsust, on leida psüühilised faktorid, mis mõjustavad kiindumuse vaibumist. Kui kiindumus on veel olemas, siis sidemete katkestamine põhjustab hirmu, viha ja masendust. Väikelapse reaktsioon ema ajutise eemalviibimise suhtes on lähtekohaks täiskasvanuile. Laps ärkab oma voodis ning kui ta suudab, siis ta tõuseb püsti ja vaatab toa üle, et leida ema. Niisamuti talitame ka meie, kui üritame leida oma armsamat. Kui laps ei leia ema või ei kuule tema häält, siis ta ehmub ja hakkab nutma. Ka täiskasvanutes kutsub keev lahusolek esile hirmureaktsiooni. See on vaevus, mille tunnusteks on "õõnes tunne kõhukoopas", südame pekslemine, higistamine ja kuivav suu. Neid tundeastinguid me ei koge meie väheoluliste inimeste ja teiste suhtes, kellesse me ei ole armunud. Kui ema ei ilmu välja, on lahkunud, haiglas või surnud, siis laps nutab edasi, ainult et nüüd viha ja sügava masenduse tõttu. Ka täiskasvanu nutab, kui armastatu on lahkunud. Pikaajaline eemalviibimine toob lõpuks kaasa kurbuse ja lootusetuse nagu väikesel lapsel, kes on kaotanud ema. Täiskasvanu leinab samal viisil kallist sõpra või abikaasat, kelle ta on kaotanud.

Kiindumuse teooria annab olulise panuse seksuaalkäitumise seletamiseks. Tuleb alla kriipsutada, et suguaht on esmane näide sidemetest kahe inimese vahel, millele tõelise tähenduse annab alles tundeline kiindumus.

Kiindumuse puhul, mis seab raamid inimese kasvamisele, hakka-

vad tähtsad kogemused eluaastate lisandudes hõrenema. Tahan rõhutada, et enamuse meist kogeb kasvuaegseid tähtsündmusi ühenduses tunde-eluga. Tähtsa kogemuse lootused ja kiindumus seostuvad omavahel olulisel määral suguahtis. Kõlbla käitumise tunnuseks on, et seksuaalne aktiivsus ja kiindumus langevad ühte. Nende kahe lahutamine teineteisest on ebainimlikkuse märk.

Instinkt ja inimene

Silmas pidades inimese esimest eluaastat tunne kolme psühholoogi, kes on teinud märkimisväärseid uurimusi. Need on D.W. Winnicott, E.H. Erickson ja M. Klein. Esimesed kaks nendest uuefreudiaanidest on järgneva mõttearenduse seisukohast kõige olulisemad.

Winnicotti järgi kujuneb lapse psyche esimese eluaasta vältel (mõistetel 'psyche' ja 'meel' on erinev tähendus). Psychest saab üha suuremas ulatuses lapse sisemaailm, kus somaatilistel kogemustel on kõige tähtsam koht. See, mida laps kogeb füüsiliselt, muutub tema psyche koostisosaks. Juba esimese eluaasta jooksul osatakse vahet teha, mis tundub "hea" ja mis "paha". See, mis on hea, on väljakujuneva ego seisukohast vastuvõetav, ning see, mis on paha, äratav vastumeelsust, ahistust ja tõrjutakse kõrvale.

Winnicott toob esile lähiseose, mis valitseb vaistule rajaneva füüsilise kogemuse ja heaolutunde vahel. Sellel eluetapil on vaistuvõimalused seotud toitumise ja jääkainete eritamisega. Toidu saamine ja eritamine on loomu poolest orgastilised. Nälg seostub ergutuse ja valmisolekuga, toidu söömine rahulduse ja kergendustundega. Kõikidel lastel põhjustab väljaheidete eritamine pärast pinget tõusu plahvatuslikult tugeva kergendustunde. Nii õpib laps sel-

geks ahela: soov - füüsiline tahtmine - rahuldamine. Täiskasvanu suguaht - saatev seksuaalsete toimingute ahel on välja kujunenud ja ette määratud toidu vastuvõtmisega, mida kogeti kui naudinguallikat.

Laps õpib vähehaaval ennast sisemiselt valitsema, s.t. - ta õpib toitu ootama ja rahuldustunnet edasi lükkama. Winnicotti arvates tähendab see sisemisel enesevalitsemisel põhineva moraali tekke alg-etappi. Seda mõttearendust arvestades ei ole hilisem, seksuaalsete tunnete valitsemisele baseeruv moraal inimese sisemaailmale võõras.

Winnicott märgib tabavalt, et kuigi instinkte on võimalik valitseda, osutub see ometi raskeks. Laps peab toime tulema tugevate instinktidega ja see ei ole kerge ülesanne. Seejuures ema, kelle meelekindlust toetab armastus, aitab last, et ta ei jääks üksik võitluses enesevalitsemise arendamise pärast. Winnicott püüab näidata, et instinktide valitsemine, toidu ootamine - ootamine ja tegevus täieliku rahulduse saavutamiseks - on võimed, mida laps õpib hõlpsamini juhul, kui armastavad vanemad seavad üles piiranguid. Winnicotti arvates enesevalitsemise loomulik väljakujunemine, kui vanemad loovad selleks soodsa atmosfääri, ei lase spontaanset enesedistsipliini kaotsi minna.

Seksuaalsuse seisukohast on Winnicotti järeldused kõige olulisemad lastekasvatusega seotud nähtuste osas. Laps peab õppima end valitsema - mis sageli tähendab egoismist vabanemist, kui tal tuleb enda soovet teiste huvides alla suruda -, kusjuures tal ikkagi säilib tunne, et stiimulid tulevad kasuks.

On tehtud kindlaks, et väike poiss võib kogeda erektsiooni või mängida penisega ning väike tüdruk genitaalidega juba esimesel eluaastal. Kõige olulisem on siinjuures vanemate suhtumine. Võib juhtu-

da, et lastele keelatakse rangelt sääraseks seksuaalmängud ning siendatakse seejuures vastikuse ja hirmuga segatud eitavat suhtumist, või siis võetakse asja rahulikult, midagi keelamata, ning peetakse sugu-elundeid üheks osaks hästivormitud kehast. Nii ennetavad lapse naudingutunded täisealise inimese suguelu.

Winnicotti ideede puhul on oluline, et armastuse kogemus kujuneb elu algpäevist alates. Lapse arusaam "armastusest" muutub eluaastate lisandudes. Armastus tähendab algul olemasolu, hingamist ja elu. Selle järel mõistab laps armastuse all toidusoovi, mitte veel teadliku suhet teise inimesega, vaid üksnes vajadust ja selle rahuldamist. Aegamööda omandab armastus emale osutatava õrnuse tähenduse ning lõpuks tunnistatakse ema instinktidega seotud kogemuse ja tunnete objektiks. Nii ühendatakse edaspidises elus teineteisega vastuvõtmine ja andmine. Käesoleva raamatu põhiteema seisukohast (suguakti seos armastusega) on kõnealune ühendus loodud lapsepõlves, juba esimesel eluaastal.

Winnicotti geniaalsus avaldub idees, mille järgi inimese psyche on varasemate armastusega seotud füüsiliste kogemuste tulem ning et kõige varasem füüsiline eluvaldkond tugineb instinktidele. Psyche õpib ennast valitsema enda ja vanemate enesevalitsemise koostöös. Vanemate kaasabi enesevalitsemise omandamisel võetakse vastu aste astmelt ning see teeb noorest täiskasvanust inimese, kes on võimeline armastama ja oma instinkte valitsema.

Rõhutan Winnicotti tähtsust psühholoogina, kes nagu teised dünaamilise psühholoogia esindajad näitab selgesti instinktide integreerimist inimese kasvades. Integratsioon on soodus ja näib olevat hea ning selle peamine mõte seis-

neb armastavas inimsuhtes ja enese ohjeldamises.

Paljud kõrgesti haritud traditsioonilise seksuaalmoraali kriitikud väidavad, et pole olemas mingit olemuslikku seost suguakti, teise sõnaga instinkti, ja kahe inimese armastuse vahel. Süvapsühholoogia järgi see seos eksisteerib, kui lapse arengut jälgitakse selle dünaamilisest olemusest lähtudes. Instinktidele kuulub inimese elus kaalukas osa ning neid kujundab vanema ja lapse armastussuhe.

Erickson on skitseerinud inimese esimese eluaasta olulistele kogemustele rajaneva dünaamilise arengu põhimõtted. Esimesel eluaastal luuakse Ericksoni järgi usalduse alustoad. Seda teeb ema, kes ühendab lapse individuaalsete vajaduste eest hoolitsemise isikliku elu, kultuuri ja tavade seotud tugeva aluse külge.

Inimsuhtes on usaldus kõige olulisem. See aitab kindlustada meie turvatunnet ning oma vastasmõjus puudutab see sotsiaalseid, füüsilisi ja tundeelulisi faktoreid. Me usaldame inimest, kellest tunname, et ta on meie sarnane. Me usaldame inimest, kellega koos me oleme füüsiliselt kaitstud. Me usaldame inimest, kelle tunded langevad ühte meie tunnetega. On loomulik soovida intiimsuhet inimesega, keda võime usaldada, kes äratav turvatunnet ja annab mõista, et ta vajab hoolitsust. Skaala ühes otsas on suguakt usaldusele ja armastusele baseeruva suhte raames ning teises otsas vägistamine.

Iseloomustades teist ja kolmandat eluaastat, selgitab Erickson inimese iseseisvustunde arenemist ja seda, kuidas see on seotud vastupidiste tunnetega, häbi ja kahtlusega. Teine ja kolmas eluaasta on kõigiti kooskõlas iseseisvumisega, sest siis õpib laps seisma, kõndima, rääkima, riietuma ja sööma. Nende os-

kuste omandamisel mõjutavad ema ja laps lakkamatult teineteist. Laps õppib proovimise ja eksimise abil. Tema esimesed katsetused kas tunnistatakse õigeks, neid kiidetakse või neisse suhtutakse pilke ja laitusega. Ema kas kiidab last tema katsetuste eest või ta ei suuda säilitada kannatlikkust ning hakkab tegutsema lapse asemel, nõnda et laps kaotab lootuse ja tunneb end abituks. Ericksoni arvates iseseisvumise tase sõltub armastusest ja vihasest, ühisest ja omapäi tegutsemisest, eneseväljenduse vabadusest ja selle allasurumisest. Enesevalitsemine eneseväärikust kaotamata tähendab püsivat kogemust sellest, et laps on armastatud, aga ka lugupidamist enda vastu. Ebaõnnestunud enesevalitsemise ja ülehoolitsemise tagajärjeks on püsiv kalduvus umbusaldusele ja häbitundmisele.

Teisest ja kolmandast eluaastast võib leida ka teisi olulisi sündmusi. Oma oskusi arendades tahab laps teha asju omal viisil, mitte nii nagu ema neid teeb. Kõigis nendes kodudes, kus on mängu-ealisi lapsi, juhtub suure tõenäosusega kokkupõrkeid, ning nõutu ema saab vihaseks, karjub või isegi annab lapsele laksu.

See hetk on tähtis. Esimest korda saavad lapsele osaks raev ja vihapursked. Ta saab aru, et on teinud valesti, teda vaevavad halb meeleolu ja süütunne. Laps tunnetab seda kui ajutist emaarmastuse kaotust. See on hävinguhetk, mis varsti möödub. Ema annab andeks, laps on õnnetu ning leppimine saab teoks. Viha, konflikti, süütunde, heakstegemise ja lepituse ringkäik jätkub kogu eluaja ning on armastuse peamine koostisosa.

Kui laps satub hiljem konflikti, tundub see hetkel paha ning ka ema näib halb. Sest nii ema kui ka laps ise on ühtaegu head ja halvad. Võime tunnetada iseennast ja teist

inimest samaaegselt halva ja heana on üks osa olukorrast, mida nime-tatakse ambivalentseks. See tähendab, et teise suhtes on olemas täiesti vastandlikud tunded. Armastus tähendab võimet kogeda iseenast rohkem positiivselt kui negatiivselt ning kohelda teist inimest rohkem armastuse kui vihkamisega.

Erickson usub, et lapse neljandal ja viiendal eluaastal hakkab välja kujunema tema algatusvõime. Laps asub teostama ülesandeid, võtab asju käsile, tahab olla aktiivne ja liikuda.

Lapses arenevad veel kaks teise-laadset omadust. Kolmanda elu-aasta lõppedes suudab laps viibida mõnda aega aias, ema juurest eemal. See on sisestamisprotsess - laps hakkab endale sisestama väärtusi ja arvamusid sotsiaalse õppimise teel. Laps suudab endasse sisestada ema kuju, pidada teda juuresviibivana meeles, ta tunnetab teda füüsiliselt, ehkki ta ei pruugi viibida läheduses. Sel viisil on laps võimeline püsima mõned tunnid emast lahus, tundes end sellest hoolimata turvaliselt. Võime sisestada endasse eluliselt tähtsaid inimesi etendab inimsuhtes otsustavat osa. Võime hoida juuresviibivana meeles teist inimest, ehkki too on hoopis mujal, on mõõdapääsmatu truuduse vaatevinklist, kui oleme armsamast lahus. Need, kes ei suuda seda endasse sisestada, tunnevad end üksildase ja hüljatuna. See tähendab sügavat üksindust. Abi lootmine teistelt meestelt ja naistelt, kui abikaasad on teineteisest kaugel, sõltub kaaslase sisestamise võimest.

Peale sisestamise saab laps selles eas teadlikumaks talle jagatavast tunnustusest ning asjaolust, et ta on soovitud ja vastuvõetav. Ta mõistab palju selgemini, milles seisneb heakskiidu ja tõrjuva suhtumise erinevus.

Kool

Edasi järgnevad kooliaastad. Laps jätab seljataha ainuüksi vanematega toimuva vastasmõju etapi ning astub koolikeskkonda, kus on palju lapsi. Siin õpib laps rühmaoskusi, mida võib nimetada toimekuseks. Ta õpib vastu võtma tunnustust erinevate asjade tegemise eest. Laps saab süstemaatilist õpetust ning õpib lahendama ülesandeid, mis ajapikku tõrjuvad mängu tagaplaanile. Edasijõudmine ja andekus muutuvad tähtsamaks.

Koolielu suurim oht peitub selles, et vanemad võivad hakata avaldama poolehoidu vastavalt õppe-educusele. Laps õpib märkama, et teda armastatakse mitte ainult tema enda pärast, vaid selle järgi, kuidas ta tuleb toime oma ülesannetega. See kahjustab lapse elu, ning kui see kestab edasi ka väljaspool kooli, hakkab ta tähelepanu pöörama kordaminekutele oma tegevusalal, mitte aga armastusele ja inimsuhtele.

Koolielu on teisigi lapsele olulisi jooni. Ta on nüüd sunnitud elama ebaisikulisel maailmas, kus käitumist juhivad reeglid ja käsud. Laps tutvub teistsuguse armastuse mõistega, ühiskondliku õiglusega. Kool on esimene ühiskond väljaspool kodu, kus armastust ei käsitata isikute vastasmõju tähenduses, vaid vajadusega mõista teisi, võimalik et eri nahavärviga, erinevatesse sotsiaalsetesse gruppidesse kuuluvaid, erineva jõukusega, ka vaeseid kaaslasi. Kool on osa suuremast inimkooslusest, kuhu laps täiskasvanuks saades jõuab ning mida iseloomustavad seadustest kinnipidamine, ebaisikuline lähenemine, konkurents, aga ka ühiskondlik õiglus.

Lugeja on ehk imestunud, miks olen käsitlenud õige põhjalikult lapse esimese eluaasta arengufaase,

mil ta loob esimesed kiindumusidemed ning õpib armuma tähelepanu pälvinud "teise" isikusse. Põhjus on selles, et kasvav laps õpib nende esimeste kogemuste abil tundma armastuse tähendust *oma arengu kulgemise käigus* ning koosmõjus vanemate, õpetajate ja sugulastega. Teabevahendites, eriti immuunsuspuudulikkusega võitlemise kampania raames kirjeldatud seksuaalne atmosfäär on piiratud armumise *hetkega*, mille puhul oletatakse, et see on sama mis suguakt. Tegelikult elu inimsuhtes on selle asemel kaks üksteisele järgnevat faasi. Esimene armutakse teise inimesse ning see tunne kasvab hiljem armastuseks. Tegelikult elu ei ole fantaasiapilt püsivast armunud-olemisest. Pigem tuleb küsida, kuidas suudame alal hoida ärksat armastust suhtes ühe ja sama inimesega kasvõi üle 50 aasta. Armastades tuleb meil mitte ainult tunnustada armsamat, avaldada talle poolehoidu ning teda usaldada, vaid me peame mõistma tema isiksust ja tema omaalgatust. Me peame usaldama, mõtteid vahetama, probleeme lahendama, andeks andma ning proovima hoida läheduse ja lahusolemise vahelist tasakaalu. Teisisõnu, me kohaldame praktikasse kõiki neid kogemusi, mida oleme vastu võtnud oma kasvuajal.

Nagu juba varem selles peatükis mainitud, kuulub elu juurde kaks teineteisele lähedast armastuse kogemust. Tänapäeva ühiskonna vilakas arusaam armastusest on oletus, et tegu on armumisega, mis võrdub õieti voodisseminekuga. Olgu suguakti tähendus nii kaalukas kui tahes, enamus paare teostavad oma armastussuhtet väljaspool voodit. Mis voodis juhtub, sõltub sellest, missugune suhe valitses siis, kui ei viibitud voodis.

Immuunsuspuudulikkusega võitlemise kampania rõhutab armat-

semist, ning see annab tegelikust elust väärast pildi.

Puberteet ja noorukiiga

Kusagil kümnenda ja neljateistkümnenda eluaasta vahel algab puberteet ja koos sellega sugutunnuste väljakujunemine. Poisi suguelundid saavutavad täiskasvanu mõõtmed, saabub häälemurre ning ihukarvad hakkavad kasvama. Poiss ajab habet ning tema munandid eritavad seemnevedelikku. Tütarlapsel algab menstruatsioon, tema rinnad ja häbemekarvad kasvavad. Välised suguelundid arenevad ja emakas suureneb, sest munasarjad hakkavad produtseerima munarakke. Seksuaalne penetratsioon võib aset leida ning rasedus on võimalik.

Kehaliste muutustega alanud areng jõuab lõpule muudatustega psüühikas. Noorukil tekib distants eriti vastassugupoolest vanemaga. Sellele järgneb heteroseksuaalne huvitatus: sugupoolel hakkavad teineteise vastu huvi tundma. Peale kasvava mõlemapoolse kiindumuse on noorukil ohtralt erisuguseid fantaasiaid. Poisi magamistoa seinu ehitavad naiste kehad, tütarlastel kaasaja meessangarite pildid. Teadmised teisest sugupoolest lisanduvad.

Noorukiiga arvatakse kehtvat kaheteistkümnendast eluaastast umbkaudu kahekümnendani. See on periood, mil seksuaalsus ärkab tuntavalt, nagu oleme juba näinud. Praegu käimas immuunsuspuudulikkuse vastane kampaania on veendunud, et haigus püsib kaua päevakorral, ning soovib kasutada kondoomi. Mulle teeb muret mitte kondoomide kasutamine, vaid filosoofia, mis lubab suguakti noorukieas.

Noorukiiga on aeg, mil noored peavad kaitsma oma sõltumatust, alustama igapäevast tööd või jätkama õpinguid ning eriti suguelu osas

tutvuma iseenda kui seksuaalse olendiga ja leidma enda jaoks heteroseksuaalse maailma. Erickson nimetab seda faasi identiteedi- ja rollivastuolude ajajärguks. Ta märgib, et nooruk seisab lapsepõlve kõige kõrgemal ja täisea kõige madalamal astmel. Ühel hetkel ta tunneb end täisealisena, kuid mõnel teisel puhul, eriti kriisilukorras, langeb taas lapsepõlve sõltuvustasandile. Kui õpingud jätkuvad, kestab edasi majanduslik sõltuvus vanematest. Elades vanematega ühe katuse all tekivad vastuolud iseseisva otsustamise ja vanemate tahte vastu tegutsemise vahel. Vanematel on raske leppida, et nende laps on juba täiskasvanud mees või naine. Suuremat osa lääne kodudest tabab kaos, mis on nende asjaolude ühtesobitamise tagajärg. Üldiselt laheneb kõik hästi.

Seksuaalsuse osas tähendab see otsimiste ja leidmiste aega, mitte ilmingimata sugulise aktiivsuse perioodi. Väga sageli saadakse seksuaalsusest esimest aimu masturbatsiooni abil. Varasematele generatsioonidele põhjustas masturbatsioon hirmu ja moraalselt süütunnet. Paljud poisid tajusid patu tähendust pärast puberteeti esimest korda pihitoolis, kus nad tunnistasid oma masturbeerimist. Katoliiklik mõtlemine ja bioloogiale tuginev seksuaalmoraal näevad masturbatsioonis eksimust. Seksuaalne nauding leiab sel juhul aset väljaspool abielu ning seemnevedelik ei jõua tuppe.

Moraalteoloogid on juba mõnda aega leevendanud selle patu ranget tõlgendamist noorukite teadmatuse ja piiratud valikuvabadusega, mistõttu nad ei mõistvat niisuguse teo halbu tagajärgi. Minu raamat "Proposals for a New Sexual Ethic" baseerub varasematele uurimustele seksuaaleetika alustõdede niikumisest bioloogiliselt vaateviisilt armastusele kahe inimese vahel. Seal näitan, et noore inimese mas-

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

VATIKANI STATISTIKABÜROO avaldas uusimad kinnitatud statistilised andmed katoliku kiriku kohta seisuga 1992. a. lõpust. Nimetatud aasta jooksul tõusis katoliiklaste arv 13,8 miljoni võrra, ulatudes nüüd üle 958 miljoni, mis on 18 protsenti maakera elanikkonnast.

Viisjuhtivat "katoliiklikku" riiki jäid muutumatuks: Brasiilias 137 miljoni katoliiklasega (88% elanikest), Mehhikos 85,5 miljoniga (95%), Itaalias 55,4 miljoniga (98%), USA 55,1 miljoniga (22%) ja Filipiinid 53,8 miljoniga (84%).

1992. aastal ristiti katoliku kirikus 18,2 miljonit inimest, neist ca 89% olid alla 7-aastased lapsed. Üle 7-a. osakaal ristituist oli suurim Aafrikas (34%), Konfirmeeriti ca 8,4 miljonit katoliiklast, ja 12 miljonit läksid esimesele Armulaule. Üle 3,7 miljoni abielu sõlmiti katoliku riituse kohaselt, neist 9% puhul oli teine abielupool mittekatoliiklane, kuid Okeaanias oli see protsent 45 ja Põhja-Ameerikas 31.

Ilmikpreestrite arv oli 1992. aastal 259 866, mis oli 5585 võrra suurem kui 1987. a. Ordupreestrite arv oli nüüd 144 770, mis on 3192 võrra vähem kui viis aastat varem. Munkide arv oli 61 082 (3368 vähem) ja nunnasid 865 902 (vähenenud 36 842 võrra).

INNSBRUCKI PIISKOP Reinhold STECHER tegi otsustava lõpu nn "Rinni Väikese Püha Andrease" kultusele. Tirolis elavad traditsionalistid, kelle hul-

turbatsioon ei ole patt. Paljud moraalteoloogid on iseseisvalt jõudnud sama seisukohani. Mitte miski ei ole hiljem muutnud minu veendumust.

Noor inimene tutvub seksuaalsusega puberteedis ja noorukieas. Sellel arenguastmel tahetakse selgust saada, mil viisil inimene võib olla seksuaalne olemus. Ei inimese arengu ega ka seksuaalmoraali seisukohast pole mõeldavad arutlused sel ajal võib-olla kogetavatest seksuaalaktidest. Nooruk tutvub aegamisi oma seksuaalsusega ning üks abivahend selleks on masturbatsioon.

Kuigi ma ei näe midagi laiduväärset nooruki masturbeerimises, tunnistam selle selgelt erinevaks suguahtist, mille puhul osaleb ka teine inimene. Oleme ju täheldanud, et noorukiea juurde kuulub oma seksuaalsuse avastamine ja selle võimalustekohane mõistmine, nii et inimene suudab hiljem sõlmida armastussuhte, millega käib kaasas suguelu. Kuigi suguaht ongi tehniliselt võimalik, see ei ole antud arenguastmel otstarbekas. Nõnda siis ei rajane minu vastus esmajoones bioloogiale, ehkki pean tähtsaks, et lapsed ei sünniks, kui puuduvad hoolitsemisvõimelised vanemad.

Väidan, et noorukiiga on iseiseisvumise aeg, alternatiivi otsimine vanematele ning lõpuks uue kiindumussideme sõlmimine. Noorukid uurivad teisi ja soovivad teada, kas ja kuidas nad nendega sobivad. Suguaht ei anna selgust, kas potentsiaalne kaaslane on usaldatav, äkilise vihaga, võimeline armastama ja olema armastatud, hoolitsev, õrn, usaldusväärne töötaja, aus, tähelepanelik, truu, kas ta on suuteline oma tundeid väljendama, kas ta on küllaldaselt tundlik, tõsine ja algatusvõimeline, distsipliiniga harjuv ja võimeline elu nautima, kohusetruu, kuid mitte range, paindlik, mitte aga ebakindel. Kulub palju

aega ning tuleb läbi proovida mitmeid sõprussuhteid, enne kui leitakse elukaaslane, kellega on end võimalik siduda terveks eluks, püsivas ja usalduslikus suhtes. Need on omadused, mis ühiskond üldjoontes seab abielu ette.

Nooruki seksuaalsus valmistab lühidalt öeldes ette täiseas loodavat armastussuhte. Suguahtil ei ole siin kohta. Kui püsiv armastussuhe on tekkinud, siis suguuhe muudab selle kindlamaks. Kõnealune sündmuste ahel on kooskõlas inimese arenguga.

Seksuaalsel puhtusel ei ole mingit pistmist neitsilikkuse tähtsuse rõhutamisega. Lääne ühiskonnas kaua kehtinud arusaam, mille järgi ainult mehed võivad lubada endale suguuhet enne abielu ja naised peavad säilitama puutumatuse, annab tunnistust alaväärtuslikust kaksikmoraalist. Puutumatus enne abielu on võrdselt vajalik nii meestele kui ka naistele. See on ideaal, mis ei ole ka viimasel kaduma läinud, pealegi kui immuunsuspuudulikkus annab hea võimaluse võtta see taas arutlusobjektiks.

Järgnevalt vaatleme neid seisukohti, mis kaitsevad suguuhte lubatavust enne abielu.

Eespool sai juba mainitud, et on inimesi, kelle arvates suguahtil ei ole midagi ühist kahe inimese vahel valitsevate tundesidemetega. Seks peab pakkuma naudinguid, ei muud. Mehed pooldavad seda mõtet rohkem kui naised. Põhjendused ei ole aga tõepärased.

Nagu nägime, moodustavad instinktid esimestest eluaastast peale ühe osa inimeseksusest kui tervikust. Nad ei ole inimesest lahus ning on välja kujunenud suhtes armastavate vanematega. Seksuaalsuse lahutamine inimeseksusest ja tema tundeelust tähendab libastunud arusaama, kui silmas pidada kahe inimese ehtsat kooselu. Kui

suguaht toimub, siis on tegu kahe inimese ühtsusega (mitte ainult suguuhtega), millega käivad kaasas ka tunded.

Sellest mõttekäigust võib järeldada, et bioloogiale rajatud arusaam jäetakse kõrvale, sest eostusvastaste vahendite kättesaadavus võimaldab vähimagi kartuseta rasedust vältida. Kuigi ei ole uuritud, kas hoorus ja eostusvastased vahendite kasutamine on vastastikusel sõltuvuses, ei saa abielueelseid suguuhteid taunitavaks lugeda ainuüksi bioloogiliste argumentide varal, ehkki ka see vaatenurk on oluline. Tähtis on, et suguahti ei tohi käsitada kui vahendit kahe inimese suhte testimiseks. Seda tuleb vaadelda suhte kinnitamisenä alles siis, kui õige valik on tehtud.

Peab ikka ja uuesti kordama, et noorukiiga on seksuaalsete kiindumuste aeg ning suhte kvaliteeti tuleb määrata niikaua, kuni sõprus kestab. Suguaht ei ole sobivuse mõõteriist, vaid see täiendab hiljem seda ühtesobivust, mida täheldati juba varem.

Teine nõrgalt põhjendatud väide, mida mõnikord esitatakse, ütleb, et seksuaalne sobivus on püsisuhte kõige olulisem faktor ning seetõttu tuleb seda testida enne abielu. Argielus saab seksuaalne sobivus teoks juhul, kui kaks inimest armastavad teineteist. Kui suhe pakub muus osas rahuldust, võib see kompenseerida seksuaalset külge, kui see juhtumisi ei pakugi erilist naudingut või kui see üldse puudub. Oigus on neil, kes ütlevad, et hea inimese kaudu viib tee rahuldava seksi juurde. Seks enne abielu, ehkki see võib olla meeldiv, näitab harva, missuguseks suhe ajapikku kujuneb. Püsiva ja usaldusliku suhte loomine on kõige parem tagatis püsivale ja kordaläinud seksuaalsuhtele abielu raames.

Kui need mõtted ka leiavad heakskiitu, väidetakse ometi, et

seksuaalne puutumatus enne abielu on võimatu. Mulle ja neile miljonitele, kes kuuluvad minu generatsiooni ja järgivad seda reeglit, on ennekuulmatu juba paljas mõte, et instinkte ei saa kuidagi ohjeldada nende tugevuse pärast. Tähtsaim faktor on siin ühiskonna ja selle liikmete elufilosoofia. Kui ühiskonnas on valitseval kohal arusaam, et instinkte pole võimalik talitseda, ning kui lisaks kõigele ahvatletakse seksuaalsuse ja kondoomidega, siis on selge, et ühiskonnast pole abi seksuaalsuse olemuse tutvustajana.

Kui ristiusk püüab rõhutada enesedistsipliini eitava suhtumise ja keeldude abil, siis ta kaotab usutavuse ning noored tõstavad selle vastu mässu. On tarvis positiivset lähene-mist seksuaalsusele. Seksuaalsuse hindamine rikastavaks ja tähelepan-davaks kogemuseks, mis kuulub inimese arengu juurde ning saab teoks püsivas, läbimõeldud ja truudusest kantud suhtes, annab juht-nööri, mille kaasabil kahe inimese täielik kuulumine teineteisele oman-dab väärtuse. Mees ja naine on kõi-giti võimelised tooma ohvreid, mida on vaja ning mis kuuluvad asja juur-de. Seksil on suur väärtus, kui seda mõistetakse õigesti, aga kui seksuaalsust kasutatakse vääriti, muutub see tühihiseks. Praegusel hetkel maldab ühiskond suguelu väärtust.

Kokkuvõte

Ühiskond ja ristiusk näevad tradit-siooniliselt inimese seksuaalsuse tär-kamist puberteedieas. See on fun-damentaalne eksitus. Seksuaalsus on üks osa isiksusest tervikuna ning see on inimeses olemas sündimi-sest peale. Instinktid mängivad olu-list rolli isiksuse väljakujunemises, need kuuluvad isiksuse juurde ning on seotud tervikliku inimesega, kes kasvab üles oma vanemaid armas-tades.

Enne puberteeti on noores ini-meses välja arenenud hulk loomu-jooni, mis on tähenduslikud armas-tavates inimsuhetes. Need on oluli-sed ka kahe täiskasvanu suhte säili-tamiseks.

Pärast puberteeti õhkub nooru-kist seksuaalset tarmu ja tahet otsida suhteid teise sugupoole esindajate-ga. Otsimine on paratamatu prot-sess omaenda isiksuse avastamise käigus ning suguakt siia ei kuulu. Suguühe ei ole mõeldud kahe ini-mese sobivuse testimiseks. See *kin-nitab* valiku ning on väärtuslik abi-nõu suhte *kindlustamiseks*.

Inimese seksuaalsus on Jumala and, mis tõstab esile sugupoolte erine-vust ning tõmbab neid teineteise poole. See on kõige tähelepanu-väärsem faktor inimestevaheliste kiindumus-sidemete tekkeprotsessis ning tähtsaim vahend nende side-mete kindlustamiseks ja alalhoid-miseks.

Immuunsuspuudulikkusega võitle-mise kampaania toetub vildakale arusaamale, sest selle oletused ini-mese seksuaalsuse kohta on väärad. See kukub arvatavasti samuti läbi, nagu ka arvamus, et eostusvastaste vahendite lai kättesaadavus hoiab ära viljastamise abielus asetleidvate suguaktide puhul.

Rõhu asetamine kondoomidele on eksitus, sest siis otsitakse tuge abivahendist, mitte põhimõtetest. Ka ei tehta siis midagi, et kõrvaldada väärarusaama, justkui oleks sugu-akt enne abielu sama väärtuslik na-gu abieluski.

Kui mõelda, et abielu-eelne suguühe on vastuolus inimese arengukäigu-ga, kas ei tähenda see ühtlasi, et kõigil taolistel suguaktidel on sama osakaal? See on eriti hea küsimus praeguse arutelu raamides.

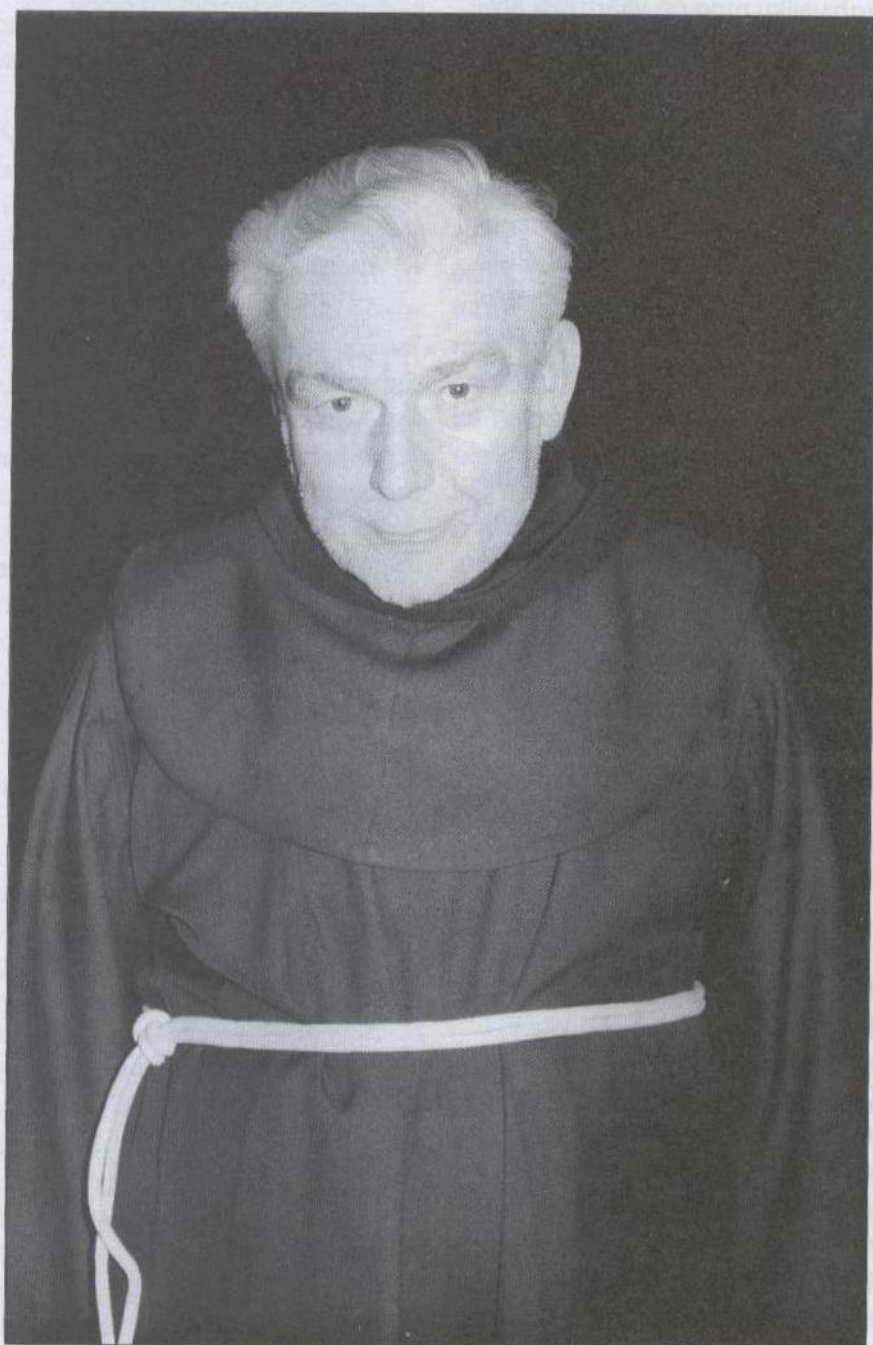
UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

gas oli kalefebriste, jätkasid kolmeaastase poisi austamist, kes legendi ko-haselt oli hilsel keskajal juutide rituaalmõrva oh-ver. Selle kivi ümber, mille peal mõrv väidetavalt toimus, ehitati kirik, mida kutsuti "Judensteiniks". Ei ole mingeid tõendeid, et selline laps kunagi üldse elanud oleks, ja kirik ei kanoniseerinud teda ku-nagi, kuid kohalike poolt hoolega arendatud kul-tus, mis puhkes õitsele XVIII sajandil, tõmbas kokku uudishimulikke lähemalt ja kaugemalt. Kardinal König andis kor-duvalt korralduse antise-mitistlikud pildid ja "püha Andrease" sümbolika ära korjata, kuid need ilmusid üha uuesti tagasi.

Oma piiskopikssaami-se hetkest peale seadis Reinhold Stecher endale eesmärgi kaotada see kultus üks kord ja lõplikult. Ta seletas inimestele kor-duvalt, et uskumus juuti-de poolt sooritatavasse rituaalmõrvadesse on vale ja ebauus valdkon-da kuuluv, ning on too-nud kaasa kirjeldama-tuid kannatusi paljudele süütutele juutidele. 1985. aastal laskis piiskop viia ära Andrease "reliikvia" kiriku altariilt, ning korral-das kirikus põhjaliku re-mondi, mille käigus kao-tati ka juute solvavad sei-namaalingud. Seejärel pühitses ta kiriku uuesti, ning nimetas selle "Neitsi Maarja külaskäigu kiri-kuks". Nüüd, pühitsemise viiendal aastapäeval, pani ta kogu kultuse lõp-likult keelu alla.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

Eesti poola preestrid



Augustinus - aga mitte see kirikuisa

Ahtme ja Narva koguduste
preester, isa Augustinus
Loska OFM

*Kui ma Aafrikasse jõudsin ja jalgrattaga ühest kogudusest teise sõitsin, tuli mulle vastu üks neegriema väikese lapsega. Kui ma alles kaugemal olin, näitas ta minu peale ja ütles lapsele: "Vaata nüüd hoolega: see on eurooplane, tema sööb su ära". Aga kui ma lähemale tulin, hakkas ta rõõmsalt hüüdma: "Uaku, uaku, uaku ...", mis tähendab kõige südamlikumat tervitust. Samal ajal rõõkis laps nagu pöörane. Aga sellega oli ka kummaline lugu. Panin tähele, et ta rõõkis ainult siis, kui ma talle otsa vaatasin. Kui vaatasin muja-
le, jäi kisa kohe järgi.*

Valgetesse suhtutakse sealkandis üldiselt hästi, kuid midagi neil kohalikel ikka nende vastu on.

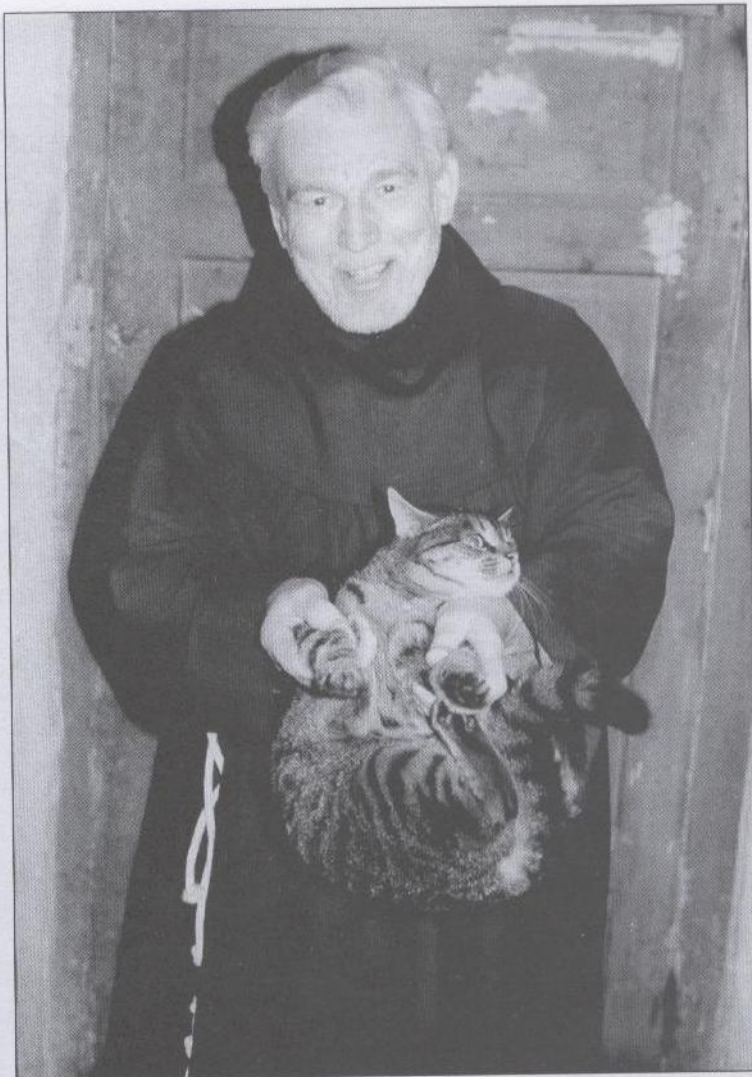
Minu kodanikunimi on Henryk Loska ja ma olen sündinud 1934. aastal. Frantsiskaanie ordu astusin 1967. a. ja sain munganimeks Augustinus. Enne seda olin ma juba 9 aastat preester olnud. Ah et miks ma ordu astusin? Ei noh, Jumal kutsus. Ja preestriks? Kah Jumal kutsus - teadsin juba lapsepõlvest peale, et tahan preestriks saada.

Preestripühitsuse sain 24-aastaselt, ja kõik oma sekulaarpreestri aastad veetsin Katowice piiskopkonnas, kus olin vikaarpreester ja tegin kõiki vajalikke töid. Katowice piiskopkonnas on kogudusepreestri ja vikaari omavahelised suhted väga täpselt määratletud.

Siis astusin orduusse ja töötasin Poznanis, ning seejärel üheksateist aastat Aafrikas, Zairis - hoopis teistes tingimustes. Mul oli neljakümnest külast koosnev kogudus, mille territooriumi läbimõõt oli umbes kakssada kilomeetrit. Et kogudustele ringi peale saada, läks ära terve kuu. Liikumine käis peamiselt paadiga, sest mu kogudused olid järve kaldal. Mul oli kasutada ka jalgratas ja maastikuauto, sest autoteid seal kandis pole. Katoliiklasi ja protestante oli minu piirkonnas umbes ühepalju - kumbagi umbes neljandik elanikest. Kolmanda neljandiku moodustasid animistid ehk vana paganliku kultuse poolehoidjaid. Väikesi sekte ja ateiste oli vähem, aga oli ka neid.

Esimene mulje Aafrikast jäi mulle niisugune, et see pole mitte must manner, vaid punane. Peamine kivim mis seal esineb on lateriit, ja see on punane nagu põletatud telliskivi. Sealne rahvas on usklik rahvas, usklik juba oma esivanemate kommetest peale. Usk Jumalasse kui Loojasse oli olemas juba nende primitiivreligioonis, milles oli ka palju moraaliaseid põhimõtteid nii perekonna kui ühiskonna elu jaoks. Kuid nende pärimuse järgi lõi Jumal maailma ja läks siis oma teed. Maailma jäid valitsema vaimud - nii head kui kurjad vaimud.

Kui preester saabub Zairis mõnda külla, siis tuleb tal kogu küla pihile võtta - nad tulevad pihile eranditult kõik. Inimesed, kellega mina tegelesin, kuulusid baluba suguharu ja rääkisid kiluwa keelt. Nii palju kui mina mäletan, ei söönud neegrid minu sealoleku ajal ühtki misjonäri ära.



Pildil: loomakesed armastavad püha Frantsiskuse järgijaid: kummallisest poosist hoolimata püsis Kodasema klisu pildistamise ajal ülimalt rahullikuna. Toimetaja fotod.

Koduloomadeks on Aafrikas, täpselt nagu Euroopaski, kassid ja koerad. Lehmi oli sealkandis vähe, sest tsetsekärbes teeb neile liiga ja nende kärbeste eemalhoidmisega on tükk tööd.

Relvadeks on balubalastel tihti omatehtud püssid. Püss on seal igas peres, ja üks kõige tavalisemaid pruudilunasid ongi mõrja isale püss kinkida. Üldiselt on sealkandis kombeks, et mehel võib olla nii palju naisi kui ta suudab endale osta. Aga naine on nii kallis, et üle ühe suudavad vaid väga vähesed endale lubada.

Zairi elanike elu teevad raskeks elevandid. Oli kohti, kuhu enne kella kaheksat hommikul ei saanud

autoga sõita - elevandid oleksid tulnud kallale. Sama lugu oli pärast kella nelja õhtul. Alguses üllatas mind väga, et öösel kuuldus tihti nagu lokulöömist. Lõpuks sain sellele seletuse: saagi valmimise ajal ööbisid inimesed mitte oma kodudes, vaid põllule püstitatud lehtmajades, ning lokulöömisega püüti elevante eemale peletada, sest kui elevandikari üle põllu läks, polnud saagist enam midagi järel. Põldude laastajatena olid Zairis suureks nuhtluseks ka ahvid. Neil oli kombeks rebida näiteks maisitõlvik varre küljest lahti, naksata sellest korra ja visata minema, siis tõmmata uus tõlvik ja heita see jälle minema.

Mainisin varem, et sõitsin ühest kogudusest teise enamasti paadiga. See oli ohtlik. Krokodillid paadisõitjaid eriti ei tülitanud, ja pealegi polnud krokodille kuigi palju, kuid jõehobuga ei olnud ühelgi paadimehel tahtmist jõudu proovida. Seal kandis olid jõehobud tigidad. Külalaps olid inimesed kunagi nende peale jahti pidanud. Tihtilugu juhtus, et jõehobu ajas kellegi paadi ümber või hammustas kellelgi käe otsast ära. Meil oli seal ka üks suurem, 12-meetrine mootorlaev. Kui jõehobu mootori häält kuulis, siis sukeldus ta vee alla, aga kui läksid aerupaadiga, pidid hästi järele vaatama, kus jõehobu parajasti puristas, et temast mitte liiga lähedalt mööda sõuda.

Kõige levinumad haigused olid sealmaal kõiksugused inimese organismis parasiteerivad ussid, kes on võimelised end läbi naha kehasse soetama. Niisugused ussid sain seal minagi, sest neegrid on üldiselt sellega harjunud, et neil elab sees terve loomaaed. Peamiselt lähevad ussid organismi ikka vee kaudu. Samuti olen koolera läbi teinud, aga õnneks saadi haigus kohe kontrolli alla. Kooleraepideemia sattus kord just Jõulude ajale. Minule oli see küll pigem Suurreede kui Kristuse sündimise püha, sest Jõulupühal tuli matata umbes viiskümmend inimest. Pärast Aafrikat saadeti mind Venemaale, Novosibirskisse, kus ma täitsin vikaarpreestri ülesandeid. Sealsetest katoliiklastest oli kohe tunda, et nad on väga palju kannatanud, kuid usk on sellest ainult tugevaks saanud.

Nüüd olen juba aastapäevad Eestis. Kui eestlasi teiste rahvastega võrrelda, siis oma Ahtme naabrite pealt olen õppinud, et nad on hästi vaiksed ja ei varasta. Aafrikas oli ka olnud kord aeg, kui ei tundud ei müüre ega lukustatavaid uksi. Aga siis oli ka nii, et kes varastas, sellel kõrvetati käsi tule peal otsast ära.

Ahtmes alustasin kiriku ehitamist kabeli krundile Vana-Ahtmes. Kirik on nüüd koguduse jaoks kõige raskemas tööjärgus, sest sisetöid peab tegema nii, et jumalateenistused saaksid toimuda regulaarselt; näiteks praegu seisab altar kohe välisukse lähedal.

Inimesi tuleb igal pühapäeval missale kuuekümnest kuni sajani, suurtel pühadel kuni sajaviiekümneni. Aktiivsete koguduseliikmete arv Ahtmes ulatub 120-neni, Narvas on umbes 50 inimest, Sillamäel 30, Kiviõlis 15, Sompas 25. Eestlasi on kõigi koguduste peale kokku seni üksainus. Suurem osa katoliik-

lastest on poolakad, aga viimasel ajal surevad neist paljud - peaaegu igal nädalal on matus, sest suurem osa koguduseliikmetest on 60. ja 80. eluaasta vahel. Venelasi on kogudusse tulnud ainult poolakatega abiellumise läbi.

Kui kauaks ma Eestisse jään, seda ma ei tea - see sõltub Issandast Jumalast ja minu vaimulikest ülemustest. Võibolla kutsutakse mind ära veel enne selle aasta lõppu, võibolla aga kümne aasta pärast. On oodata, et millalgi saadetakse mulle appi veel üks frantsiskaan, sest mungale on loomulik elada ja töötada koos teiste samasugustega.



Pildil: isa Zbigniew ja isa Augustinus Kodasemal, Eestis töötavate preestrite ühise nõupidamislaua taga.

Pilaatus ilma Pontsiuseta

Tartu ja Valga koguduste
preester isa Zbigniew Pilat

Mina kannan seda eesnime, mille ma kord vanematelt sain; ma kuulun mariaanide kongregatsiooni, kuhu astumisel pole kombeks uut nime võtta. Konfirmatsioonil sain lisanimi Taddeusz.

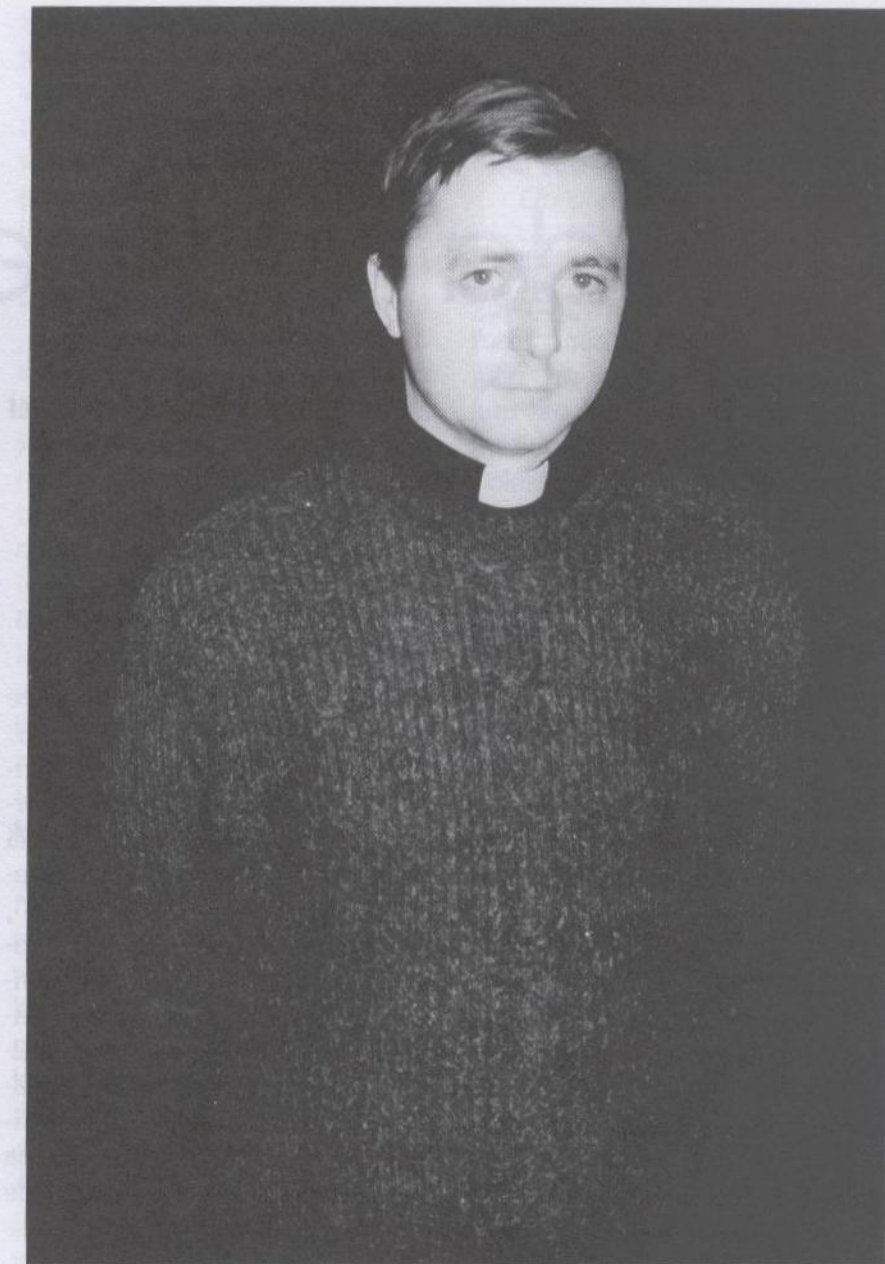
Ma sündisin 14. aprillil 1968. aastal Rapkas, Lõuna-Poolas, Krakovi ja Zakopane vahel.

Mõte preestriks õppida tuli mulle keskkooli lõpus. Kõige rohkem sain selleks ehk ajendust minu kodukoguduses töötanud vikaarilt, ksjonds Taddeusz Piechotalt, kes tegeles palju noortega ja pani koguduses elu käima. Teda pole enam elavate kirjas, ta suri pihitoolis südameataki tagajärjel, üsna noore mehe.

Enne keskkooli lõppu käisin ma mitu korda kinnistel rekolektsioonidel, kus mõtlesin oma kutsumuse üle järele. Pärast astusin mariaanide kongregatsiooni, sest mu kodukogudust hooldasid alati mariaanid; minu suhe neisse kui inimestesse pani mindki otsustama just selle kongregatsiooni kasuks. Teisi orduid ja vennaskondi tundsin ainult põgusalt.

Eestisse sattusin esimene kord juhuslikult, koos ühe teise preestriga. Ise ma tollal veel preester polnud. Hiljem õppisin Lublinis tundma isa Väinot, ja me saime sõpradeks. Temal käisin Tartus abiks üks kord Jõulude ja üks kord Ülestõusmispühade ajal - 1992.-1993. aastal.

Tartus kohtusin ka meie piiskopi Justo Mullor Garcíaga. Rääkisin temaga, ja kuna isa Väino oli üks, pakusin end talle abiks. Kui seminar 1993. a. läbi sai, olin suve lõpuks juba Eestis. Aastapäevad saime töötada koos isa Väinoga, nüüd aga olen üksinda kahe koguduse peal.



Juba seminaristina Eestis käies märkas, et eestlased on poolakatega võrreldes palju suletumad. Ka kirikus on näha, et inimeste osalemine ei ole nii innukas - selle kuuleb ära nii missavastustest kui koguduse laulust. Tartu koguduses käib praegu pühapäeviti eesti ja poola missa peale kokku umbes sada inimest. Koguduseliikmete üldarv võib olla pooleteistsaja ümber.

Eestisse jõudes arvasin, et paar esimest aastat saan tegeleda ainult keele õppimisega. Elu aga näitas, et selleks ei jää aega kuigi palju ja regulaarsest õppimisest ei tule suurt

midagi välja. Jutlusi pean praegu vene keeles ja siis keegi tõlgib neid eesti keelde. Püüdsin oma jutluste eestikeelset tõlget ka ise lugeda, kuid jutlus pole ikkagi lihtsalt mahalgemine, ja sellepärast ma loobusin. Nii laste kui täiskasvanute katehheesiga tegelevad ilmikud. Pärast katekismusekursust räägin mina iga usuõppijaga isiklikult. Vahel pean koguduses loenguid, aga mitte regulaarselt.

Raskusi muidugi on, kuid need panevad ellu tõsisemalt suhtuma.

Kollegidega vestles isa Rein

Uskuda Kristusesse

isa Mieczyslaw Malinski

(algus KE nr 2/89)

Kannatlikkus

Naeratavad märtrid

Omal ajal lõi Van der Meersch'i raamat "Väike püha Theresa" laineid nii Prantsusmaal kui - pärast selle tõlkimist poola keelde - ka Poolas. Kirjanik ei saanud minna mööda püha Theresa a Jesu Infante enda poolt kirjutatud nn. "Hingepäevikust". Päevik tundus talle veidi kummaline; ta hakkas asja uurima ja jõudis ootamatu avastuseni: "Hingepäevikust" olid kõrvaldatud need osad, mis "ei kõlvanud avaldamiseks" ja nende asemele oli kirjutatud uued. Õnneks osutus siiski võimalikuks originaal rekonstrueerida.

Van der Meersch avab meile püha Theresa elu tõelised raskused. Magusaks ja siledaks retusheeritud inglipõsekeste tagant tuleb välja karm, kannatav ja ärapiinatud nägu. Tema raamatus on klooster õudusäratavalt külm. Kloostri eesotsas on veidrikust abtiss, kes ümbritseb end pugejatega, kes suhtusid ebasõbralikult õdedesse Martin'idesse (*Theresa ja tema samas kloostris olnud õe perekonnanimi -toim.*). Intriigid valimistel, Theresa üksindus, toidujäätmetega endal elu sees hoidmine, julmad ravimeetodid tiisikuse ravimisel. Kui ma raamatu olin

läbi lugenud, pidin tunnistama: see naerataav pühak oli tõeline märter.

Kuid vaatamata kõikidele nendele faktidele, mis on Van der Meersch'i raamatus esile toodud, ei jää kahtlust sellest, et Theresa oli õnnelik. Ta kirjutab oma "Hingepäevikus", et kord, kui ta talutas üht vana, kapriisset, sklerootilist ja kurjustavat nunnat mööda kloostri jäist külma õhkaivat koridori, kerkis tema vaimusilma ette pilt teistsugusest elust: meeldivalt soojast saalist, mis on täis kenasid inimesi, kus on käimas ball ja tema, Teresa, kaunis tualetis nende keskel. Aga ta ei kahelnud hetkekski, et otsustab kloostri kasuks.

Kui keegi näeb tänaval ilusat nunna või rühikat preestrit, ütleb ta kahetsustundega hääles: "Niiiii ilus tüdruk ja läks kloostrisse; niiiii kena poiss ja hakkas preestriks!" - justkui oleks vaimulikus kutsumuses midagi traagilist - riiete lõhkikärastamist, valulist loobumist maalimamõnudest ja sügavat kurbust. Tegelikult on aga teisiti. Selles valikus on midagi, millest Jeesus räägib, kui ta ütleb: "Taevariik on põllusse peidetud aarde samane, mille inimene leidis... Ta läks rõõmuga ja müüs ära kõik mis tal oli, ning ostis selle põllu (Mt 13,44). Aga see oli ju suur rõõm, suur õnn.

Ära ainult arva, et ma püüan sind agiteerida vaimulikku seminari minema või nunnaks hakkama. Pigem tahan siinkohal avaldada tunnustust kõikidele inimestele, kes täidavad oma ülesannet omakasupüüdmatult ning pühendavad end teiste teenimisele, ilma et nad küsiks, "mida nad selle eest saavad", vaid kes saavad aru, et nii peab - Headuse enda pärast. Niisugune suhtumine lähtub üleloomuliku lootuse voorusest, mis laseb inimesel näha maailma niisuguse pilguga nagu Jumal seda näeb, annab võimaluse oma inimlik väärtustesüsteem asendada Jumala enda omaga.

Lootuse iseloomulikuks väljenduseks on rõõm, sellepärast ongi "pühak kes on kurb - kurb pühak" - s.t. pole üldsegi pühak. Kurbus on lootuse puudumine, mis annab tunnistust, et inimene pole leidnud oma elu kõrgeimat väärtust ja eesmärki, või siis on ta selle kaotanud.

Lootuseprimaadist toituva rõõmu valguses saame aru nii märtritest kui ka kanoniseeritud ja kanoniseerimata pühakutest: oma ülesande täitmisel pidalitõppe nakatunud misjonäridest, pühast Thereasast, pühast Maksymilian Kolbest.

Aga samuti teadlastest, kes on pühendanud oma elu Tõe otsimisele: inseneridest, tehnikutest, kunstnikest ja muudest tööinimestest, kes on teinud hästi oma tööd: arstidest, haiglaõdedest, isadest ja emadest, õpetajatest ja kasvatajatest - kõikidest inimestest, kes on leidnud oma kutsetöös Õiguse, Õigluse, Kohuse, Mõtte, ja teenivad neid südamega.

Teisisõnu: lootus on tahtmine õndsaks saada - soov elada Jumalas juba siin maailmas, mitte ainult kunagi pärast surma.

Lootus

Nagu varblane katusel

Räägitakse, et oli kord inimene, kes aina nurises oma saatuse üle: oma kurva lapsepõlve ja igava nooruse, aga nüüd oma raske töö üle. Ühel õhtul kui ta magama läks, tundus talle, et keegi tuleb tema tuppa, ja ta mõistis, et see oli ingel. Imestunult kuulis ta sõnu: "Tõuse ja tule minu järele!"

Ta tõusis voodist ja järgnes oma teejuhile. Ingel viis ta trepist üles, ja kui ta pööninguukse lahti tegi, avanes seal enneolematu vaatepilt. Pööning oli pilgeni täis kõiksuguseid riste. Neid oli kullast, hõbedast, rauast ja puust - suuri ja väikeseid, värvitud ja värvimata, kaunistatud ja lihtsaid. Ei olnud kaht samast. Ja kui ta neid imestusega vaatles, kõnetas ingel teda ja ütles: "Sa nurised üha oma elu üle ja ütled, et sa ei suuda enam oma risti kanda. Jumal on andnud sulle loa valida endale rist oma äranägemise järgi, kuid - nagu sa isegi tead - mingit risti peab igaüks kandma". Inimene sai rõõmsaks ja otsis välja kõige suurema kuldristi, kuid oh häda, ta ei suutnud seda isegi liigutada - nii raske oli see. Siis valis ta väiksema, kuid rikkalikult kaunistatud risti. Ka selle risti kandmisega ei saanud ta hakkama: kaunistused lõikasid talle valu sasti õlga. Nii proovis ta järjepanu

igasuguseid riste, võttis neid õlale ja püüdis käia. Lõpuks, pika proovimise järel, valis ta ühe siiski välja ning tuli sellega ingli juurde. "Ma võtan selle, see sobib mulle kõige paremini". "Hästi", ütles ingel rahulikult, "Aga kas sa tead, et see on seesama rist, mida sa oled kandnud kogu oma senise elu?"

See pole juhus, et sul on just niisugused vanemad, et sa oled sündinud nüüd, aga mitte saja aasta eest, just selle laiuse- ja pikkuskraadil - just niisuguste talentidega. Selle kõige taga on Jumal, kes on kõik korraldanud sinu hüvanguks, et sa võiksid teenida Teda ja oma ligimest. Mäletad, kuidas Jeesus on öelnud: "Kas kaht varblast ei müüda veeringu eest, kuid ükski neist ei kuku maha ilma teie taevase isa teadmata. Teie olete kallimad kui palju varblasi. Ja teie juuksekarvadki peas on ära loetud".

Kuid Jumal pole sind loonud ainult kuskil ja kunagi - Ta on kestvalt sinu juures ja kinnitab sind oma Armuga, kaitseb sind õnnetuste ja kiusatuste eest, inspireerib sind tegema head; Ta ei jäta sind isegi siis, kui sa end patu kaudu Temast eraldad. Pane tähele, kui ta sinuga räägib. Hoidu maha magamast Tema Armu.

Ma juhin su tähelepanu sellele, et sa ei kadestaks oma sõpru selle pärast, et neil on rikkamad vanemad, ilusam korter, et nad on sinust andekamad, tugevamad või ilusamad. Issand Jumal on sind selliseks loonud nagu sa oled - erinevaks teistest, nii, et ei sind ei saa teistega ega teisi sinuga võrrelda.

Kirjutan sulle ka sellepärast, et sa annaksid endale aru vastutusest, mis sul Jumala ees on kõiges, mis on sinu kätte antud. Kord rääkis Kristus tähendamissõna majaisandast, kes jättis tee minnes oma vara sulaste kätte: ühele sulasele andis ta ühe talendi, teisele kaks ja kolmandale viis talenti. Mäletad, kuidas ta pärast nende käest aru

nõudis? Nii nõuab Jumal kord aru iga inimese käest - ka sinu käest.

Sinu südamefunnistus

On olemas üks niisugune lill

See oli väga ammu, kuningate ja kuningannade hiilgeajal. Seitsmenda ja mere taga elas kord kuningatütar - troonipärija, kes oli samavõrd kuri kui ilus, ja ta oli väga ilus. Ei möödunud aga ühtki päeva, kui ta poleks kellelegi ülekohtu teinud, nii et oma ümbruskonnale oli ta lausa väljakannatamatu - oma vanemate sõna ta ei kuulunud, lossiteenijaid tülitas nii kuidas ainult võis. Tal polnud ühtki sõpra, sest kõik kartsid, et ta teeb neile midagi paha. Ainus asi, mis temas polnud kuri, oli see, et ta armastas lilli. Ta istus tundide kaupa aias, hoolitses lillede eest, rääkis nendega.

Kord külastas neid naaberrüüti kuningas ühes oma pojaga. Vanematele meelehärmi valmistamiseks ei jäänud kuningatütar vastuvõtule, vaid läks ainult korra läbi saali. Naaberkuninga poeg vaevalt nägi teda, aga juba ta ära armuski. Koju jõudes teatas kuningapoeg oma vanematele, et tahab naaberkuninga tütart endale naiseks. Siis rääkisid vanemad talle kogu tõe, mille peale kuningapoeg jäi väga murelikuks. Ta mõtles ööd ja päevad läbi, lõpuks ütles oma vanematele, et läheb kuningatütret juurde lossi, teeskleb tundmatut ja pakub end lossiaeda tööle. Nii lootvat ta aidata kuningatütart, et see oma kurjusest lahti saaks.

Küsimusele, kuidas ta kavatseb seda teha, vastas ta, et võibolla õnnestub tal see ühe salapärase lille abil, mille ta oli saanud erakult, kes teda oli lapsepõlves kasvatanud. Lossist lahkudes oli erak toonud kuningapojale lille ja öelnud: "See on niisugune imelik lill, mis õitseb öösel, kuid ainult sellele inimesele, kes on hea. Kui sa õhtul tema juurde tuled ja ta ei hakka õitsema, siis

tähendab see, et sa oled sel päeval halb olnud". Selle lille võttiski kuningapoeg ühes ja pakkus end naaber-kuninga lossiaednikule abiliseks. Aednik seletas, et tal pole abilist vaja, aga nõustus siiski, kui kuningapoeg ütles talle, et ta ei taha oma töö eest mingit tasu.

Kuningapoeg asus elama vanasse laoruumi ja töötas päevast päeva aias. Ta nägi kuningatütart üksnes kaugelt, kuulis vahel tema häält, kuid kuningatütar teda ei märganud. Alles mitme päeva pärast, kui ta kummargil peenart rohis, kuulis ta, kuidas kuningatütar tuli tema selja taga lillede juurde ja rääkis nendega kõige ilusamate sõnadega. Äkki ta vakatas - kuningapoeg tundis, et teda oli märgatud - ja hüüdis siis vihase häälega:

- Kes sina sihuke oled ja mis sa siin teed?

Kuningapoeg seletas, et ta on aedniku abiline. Kuningatütar oli väga pahane, et teda oli kuuldud lilledega rääkimas; ta heitis pilgu eemal kasvava nõgesepõõsa poole.

- Kisu need üles!

- Kohe lähen toon kindad ja käärid, seadis kuningapoeg end minema.

- Pole vaja kindaid. Kohe, kätega!

Kuningapoeg täitis tema soovi, ja kui ta oli sellega valmis, küsis ta.

- Mida ma pean nendega tegema?

- Viska minema - ütles kuningatütar ja läks ära.

Järgmisel päeval tuli kuningatütar taas ja otsis aednikuabilise üles ning nõudis näha tema käsi. Need olid üleni kuplas.

- Mine ja too mulle järvest vesiroose - ei suutnud ta kannatada kuningapoja rahulikku pilku.

- Toon ainult paadi, olen kohe tagasi.

- Ei, mine ise järve.

Päev oli külm ja külm oli ka vesi, aga vesirooside varred olid sitked ning andsid vaevaliselt järele. Lõpuks tuli kuningapoeg veest välja, ta oli läbimärg ja ärakülmunud.

- Vii need mulle lossi.

Külmast värisedes täitis ta käsku. Järgmisel päeval, kui kuningatütar aeda tuli, ei näinud ta aednikuabilist kusagil. Ta küsis aedniku käest, kes kostis:

- Lebab haigena oma toas.

Kuningatütar juhatati aednikuabilise kambrisse, kus too lamas voodis, palged palavikust ohetamas.

- Miks sa püsti ei tõuse, kui sinu käskijanna tuppa tuleb?

Kuningapoeg tõusis üles ja kummardas. Kuningatütar hakkas tema peale karjuma, et miks ta mingi väikse külmetuse pärast voodis lebab, selle asemel et tööd teha. Äkki nägi ta lille, mis potiga laua peal seisis.

- Mis lill see on? - Niisugust lille polnud ta veel kunagi näinud.

Kuningapoeg rääkis talle, mille poolest see lill on eriline.

- Jama - kõhvas kuningatütar - Ja sina usud seda? Küll sa oled ikka lolli! Niisugust lille ei saa ju olemas olla!

Hetke pärast ütles ta aga:

- Hästi. Veendun selles ise.

Luba küsimata haaras ta lille kaenlasse ja jooksis oma lossi. Seal ei jõudnud ta õhtut ära oodata. Lõpuks läks päike looja ja väljas läks pimedaks. Kuningatütar istus lille juures ja vaatas selle pungi, aga need ei ilmutanud mingeid avanemise märke. Viha pärast, et ta oli lasknud lihtsal aednikupoisil end alt vedada, ei maganud ta kogu öö. Koidu ajal jooksis ta kuningapoja juurde ja korraldas talle suure skandaali. Too kinnitas, et kõik mis ta lille kohta rääkis on sulatõsi.

- Kas sulle on see lill kasvõi kordki avanenud? küsis kuningatütar.

- Muidugi. Ja mitte ainult üks kord.

- Aga mulle ei avanenud.

- Kas sa imestad selle üle?

Kuningatütar ei osanud midagi vastata ja jooksis kambrist välja. Ta mõnitas kõiki ettesattunuid nii kuidas oskas, ja oli kogu päeva lausa võimatu. Kui ta aga õhtul taas lille juures istus ja see ei avanenud, mõtles ta endamisi: "Hästi, vaata me, homme püüan olla hea, saame

näha, kas see on ikka tõsi".

Ja nii ta tegigi. Hommikust peale oli ta kõigi vastu lahke, nii toatüdurukute vastu, kes aitasid teda riidesse panna, kui vanemate vastu hommikusöögil ja õpetajate vastu tundi-de ajal. Kuuldus sellest, et kuningatütrega on midagi lahti, levis välgukii-rusel üle kogu lossi. Kõik olid ootus-valmis ja arvasid, et küllap see on mingi salakaval plaan, vaikus enne tormi, ja et kohe muutub kõik mingiks enneolematuks tülik. Kuid lõunasöögi ajal pidas kuningatütar end eeskujulikult ülal. Pärast lõunat tegi ta õpetaja poolt antud ülesanded korralikult ära ja oli õhtul saabunud külaliste vastu lahke ja vastutulelik. Keegi ei teadnud, kui väga ootas ta õhtut.

Kui päike hakkas loojuma, läks kuningatütar oma tuppa ja istus lille juures ja vaatas üksisilmi selle õit. Toas läks hämaraks, siis päris pimedaks. Äkki pani ta tähele, et lille õiepung hakkab avanema ja sealt tuleb esile imeilus õis - ilusam kui kõik õied, mis ta eales näinud oli. Kuskilt hakkas kostuma vaikset oma helinat. Lill laulis. Tuba hakkas täituma justkui päikesevalgusega, mida lill endast välja kiirgas. Kuningatütrelle tundus, et tema süda lõhkeb rinnus, ta oli nii õnnelik nagu ei kunagi varem. Ta tormas läbi toa, mööda koridori, trepist alla, ütlema noorele aednikule, et see millest too rääkis on tõsi - lill on ka temale oma õie avanud.

Igal inimesel on hinges niisugune lill. Ka sinul. See lill on sinu südame-tunnistus. Kui õhtul on su hinges pimedus, kurbus ja külmus, siis tähendab see, et see polnud hea päev, mis seljataha jäi. Aga kui sa õhtu saabudes end õnnelikuna tund- ned ja su hing on täis valgust, muu- sikat ja ilu, siis tähendab see, et see oli hea päev, et sina olid sellel päeval hea.

LÖPP



Mieczysław Malinski 1994. aasta suvel. Foto: Rein Õunapuu

Mul on sulle palve. Ära arva, et see ongi kõik. Selles raamatustõin ma esile ainult väikese osa kõigist eluprobleemidest, lahendusvõi-

malustest, mis suubuvad lõpmatusse, ja raskustest, mis kohtavad meid igal sammul. Sellepärast ei olegi see raamat midagi lõplikku.

See saab olla ainult etapp, ajend selleks, et sa õpiksid mõtlema, et oskaksid minna sügavuti kõiges, millest me oleme siin rääkinud.

Let my people go ...

kardinal Jean-Marie Lustiger

Toimetajalt. Prantsusmaa aja- kirjanduses, nii kiriklikus kui ilmalikus, räägitakse tihti ühest väga värvikast ja mitmekülgsest isiksusest - Pariisi ülempiiskopist, kardinal Jean-Marie Lustiger'st. "Kiriku Elu" avaldab siinkohal ühe tema artikli ka eesti lugeja jaoks. Et seda artiklit paremini mõista, toome allpool lühidalt ära tema eluloo peamised seigad.

Ühest küljest on Lustiger konservatiivne kristlane, kuid teisest küljest sisaldab tema isik palju paradokse, mis Prantsusmaa kõige konservatiivsematele ringkondadele sugugi ei meeldi. Ta on väga populaarne ka väljaspool katoliku kirikut. Tema olemus ei ole kõrgkiriklik ega ametlik.

Lustiger on Pariisi ülempiiskop aastast 1981. Tema päritolu aga on prantsuse katoliiklasi alati segadusse ajanud, sest antisemitism on kristlaste seas ammu tuntud nähtus, ja seda eelkõige Prantsusmaal. Lustiger aga on rahvuselt juut, ning ta on lapsepõlves ka juudi kommete järgi ristitud. Tema vanemad olid poolajuudid, kes läksid elama Prantsusmaale, kuid ema peale kaevati saksa okupatsiooni ajal, ning ta suri Auschwitzis koonduslaagris.

Poiss sai kristliku äratuse juba enne sõda, 14-aastase koolipoisina.

Vanematel oli sellega väga raske leppida. Lustiger ristiti katoliiklaseks 1940. aasta augustis. Hiljem oli sellest isegi kasu - kristlasena, kuid ka võltsitud isikutunnistuse abil, suutis ta vältida juute okupatsiooni ajal tabanud tagakiusamisi.

Pärast sõda õppis Lustiger Sorbonne'is filosoofiat, ning temast sai üliõpilaste pihhiisa 1954; sellesse ametisse jäi ta väga kauaks. 60-tel aastatel toimunud rahutused jätsid teda üpris külmaks. Ta ei kartnud tollal öelda välja oma arvamust, et üliõpilasrahutused olid suures osas lapselik demagoogia.

Ülikooli järel töötas Lustiger 16.-das kvartalis, kallis linnaosas, kus ta omakorda kritiseeris kogudusse kuuluvaid rikkaid inimesi. Aastal 1979 valiti ta Orléansi piiskopiks ja, kõigi suureks üllatuseks, Pariisi ülempiiskopiks 1981.

Kuigi Lustiger on intellektuaalne inimene, on tema väljaastumised tihti emotsionaalsed, tema väljenduslaad on ebakiriklik ja sõnavara tihti värvika slängi poole kalduv. Lustiger peab preestrite koolitamisel tähtsaimaks usku, enne sotsiaalseid ja humanistlikke teadusi. Tema temperamenti võrreldakse suurte katoliiklike kirjanike ja mõtlejate Pascali ja Bernanos'ga.

Lustiger on ka kultuurikriitik. Ta arvustab rangelt praegusaja

vaimu, massiteabevahendite võimu ja manipulatsioone, vägivalda, lõtvunud moraali, geenimanipulatsioone ning kaasaegse inimese usku kaasaegse teaduse ja ratsionalismi kõikvõimsusse. Prantsusmaa intellektuaale on Lustiger vihanud protestiga "püha" valgustussajandi pärandi vastu. Ta otsib ennasttäis totalitaarse sallimatuse seemneid küll Didero'st, küll Voltaire'st.

Teiset küljest äratavad Lustigeri ebakonventsionaalne käitumine ja juudi päritolu kahtlustusi kiriku konservatiivse tiiva hulgas. Samal ajal suhtuvad aga ka "vasakpoolsed" katoliiklased temasse ettevaatusega.

Temperamentne ülempiiskop reisib palju, esineb avalikkue ees ja avaldab oma arvamust ka religiooni mittepuudutavate asjade suhtes, nagu näiteks Ida-Euroopa saatus või modernne kunst. Ta otsib dialoogi prantsuse võimsa mittekirikliku ühiskonnaga. Kuid samal ajal on ta ka müstik ja nägija.

Lustiger'd on nimetatud ka üheks võimalikuks kandidaadiks järgmistel paavstivalimistel, kuigi juudi rahvusest inimese valimine sellesse ametisse oleks kindlasti väga ootamatu.

(Ajakirjanduse põhjal. Peam. refereeritud Tarmo Kunnase artiklit ajalehest "Kotimaa", 26.4.1991.)

Kaasaegse poliitika kõige raskemad ja põletavamad probleemid on tingitud rahvuslaste tõusust. Hiljutine rooma sinod Euroopa kohta tahtis teadvustada seda keerulist probleemi.

Tavaliselt ei kõrvutata kaasaegset poliitikat Piibli õpetuse ja evangeeliumide sõnumiga. Ja kui seda tehakse, siis eelkõige igivanade eelarvamuste põhjal ja ilmselgete moonutuste hinnaga.

Samuti tahaksin ma siin esitada üht mälupingutust ja näidata, et kaasaegseid nähtusi ei saa mõista muidu, kui seoses judaismi ja kristluse positsiooniga ajaloo. Nagu ütlevad praeguseaegsed ajaloolased, ei piisa enam sellest, et võtta appi lääne "lühike mälu" - mis on defineeritud viidetega ameerika ja prantsuse revolutsioonile - vaid nende rahvaste "pikk mälu", kes moodustavad sideme lääne ja ida vahel.

Ma lugesin hiljuti uuesti Sartre'i esseed "Mõtisklusi juudiküsimusest", mis ilmus 1954. a. ja mida autor dateerib oktoobriga 1944. Raamatu ilmumise ajal, olles lugenud mõnikümmend lehekülge, jätsin ma selle kõrvale. Mulle jäi toorkord meelde ainult kokkuvõtte põhitestisist, tsiteerin: "Juut on inimene, keda teised inimesed peavad juudiks. See ongi lihtne tõde, millest lähtuda." Ja pisut hiljem: "Antisemitism teeb juudi."

Nüüd sundisin ma ennast uuesti üle lugema neid 150 väikest lehekülge. Olen sellest siiani täielikus hämmingus! Kahtlemata polnud ma mitte ialgi varem näinud nii-võrd küünilist kirjutist ja sedavõrd perversset intelligentsust. Terve raamat tugineb antisemitismil. Või pigem, ta esitab juutide seisundi antisemitistlikku käsitluse. Ta ei jäta juutidele mingit väljapääsu, kui see

pole võitlus klassideta ühiskonna eest, kus, tänu võidukale marksistlikule dialektikale, pole juutide probleemi enam olemas, kuna juutide seisund eksisteerib vaid ühiskondlike vastuolude ja klassidevahelise konfliktide tõttu.

Mis puutub ülejäänud raamatusse, siis seal näitab Sartre üles täieliku teadmatust vaimse emarüpe suhtes, millest on sündinud juudi rahvas ja mis jätkuvalt märgib ära kõik need, kes kutsuvad end juutideks või keda nii kutsutakse. Ta vaatleb korduvalt kahe maailmasõja vahelise prantsuse kodanluse eelarvamusi, analüüsides neid peenelt ja õelalt. Nii annab ta juutidest kõige hullema pildi, mida XIX ja XX sajand on neile suutnud peegeldusena pakkuda.

Sartre toetub ka muuseas Marxi pamfletile, mis ilmus 1844 "Saksa-prantsuse aastaraamatutes" (Deutsche Französische Jahrbücher).

Niipea kui ühiskonnal õnnestus kaotada judaismi empiiriline olemus (s.t. nende suhted - kaubandus - ja nende seisund - finantsiline), on juudi olemasolu muutunud võimatuks, sest tema teadvusel pole enam ainet... "Juudi ühiskondlik emantsipatsioon, täpsustas meie prohvet, see on ühiskonna emantsipatsioon judaismi suhtes"; selle all võib mõista: "raha, iisraeli armukade jumal". Sotsialistlik revolutsioon oli välja pakutud arstirohuna judaismi vastu!

Juudi traditsiooni universaalne olemasolu

Sartre'i idees on üks element, mida tahaksin lähemalt uurida. Mitte see, et juudi identiteet luuakse teiste pilgu poolt. Aga juutide jaoks tuleb lugeda tähtsaks seda, mida mittejuudid neist arvavad. Sellepärast, Vatikani II kirikukogu 1965. a. deklaratsiooni "Nostra aetate" järgi, mida on kasutatud teoses "Pastoraalsed orientatsioonid ja ettepanekud rakendamiseks" (dets. 1974), muutus

kristlaste mõttemalliks juutluse ja juutide suhtes soov neid vastu võtta ja mõista nii, nagu nad nad iseenast mõistavad. See on hea meetod, aga on olemas risk, et see muutub keeruliseks, kuna Jakobi järeltulijate vahel on lõputu vaidlus, kes on juut ja kuidas ta võib ennast defineerida.

Ma väidan pigem, et tegelikkuses on olemas universaalne pilt juudist, sest praktiliselt kogu maailmas eksisteerib juudi olemasolu reaalsus - vaimne, kultuuriline, sotsiaalne ja ajalooline reaalsus. Ja see on tajutav isegi siis, kui ka vastaval maal pole olnud või pole enam ühtegi juuti.

Miks? Põhjusel, mis on pärit juba antiikaja judaismist hiljemalt II saj. e.m.a. Sel ajal oli Piibli tõlge kreeka keelde (ma mõtlen Aristaiose kirjast pärinevat legendi Piibli tõlkest) hakanud tutvustama Piibli ilmutuse originaalseid mõtteid teatud hulga inimestele. See mõte koondas, võlus ja ületas klassikalise kreeka filosoofia ja selleaegse intelligenti mõtted.

Juba sellest ajast, mis eelnes Templi lammutamisele 70. a., ja enne iisraeli rahva hävitamist Adrianuse poolt (132-135), levitasid Jeesuse jüngrid, kes olid teda tunnistanud kui Messiat, kui Kristust, koos juutidega ja nagu teisedki juudid seda jumalasõna aaret rahvaste - *gojim'i* - hulgas. Kantuna Vaimust, mis inspireerib prohveteid, kutsusid Messiasse jüngrid rahvaid tänu Tema astuma Iisraeli Liitu.

Prohvetite sõnad olid aga eelkõige mõeldud heebrealastele ja teiegi teate neid: "Mina tunnen nende tegusid ja mõtteid, aga ma tulen koguma kõiki rahvaid ning keeli; ja need tulevad ning näevad minu auhiilgust! Ja ma teen nende keskel ühe tunnustähe. Ma läkitan nende hulgast pääsenuid rahvaste juurde Tarsisesse, Puudi ja Luudi ammuküttide, Tubalisse ja Jaavanisse, kaugetele saartele, kes ei ole kuulnud minust ega ole näinud minu auhiilgust; ja need kuu-

lutavad rahvaste keskel minu auhiilgust! Ja nad toovad kõik teie vennad kõigi rahvaste keskelt ohvriannina Jehoovale hobustega, vankritega ja tõldadega, hobueeslitega ja kärmete kaamelitega mu pühale mäele Jeruusalemma, ütleb Jehoova, otsekui Iisraeli lapsed toovad roahvri puhtais astjais Jehoova kotta! Ja nendegi hulgast võtan ma leviitpreestrid, ütleb Jehoova. (Jes 66, 18-22)."

"Ja paljud paganad lähevad ning ütlevad: Tulge, minge üles Jehoova mäele (Mi 4,2). (Ja paljud rahvad lähevad Siioni mäele.)"

Ja sellest ajast peale levisid Torah, Prohvetite raamatud ja teised kirjutised terves maailmas ja võeti seal vastu kui Jumala Sõna. Tõepoolest said kõige erinevamad rahvad osa Tootustest ja Kirjutisest, mida kuulutati meie kaudu Jeesuse Kristuse Hea Uudisega. See Piibel on kõige rohkem tõlgitud raamat maailmas, tänapäeval umbes 1600 keelde. Vaatamata tõlgete rohkusele tunnistan me, et heebreakeelne Piibel on tekst, mis on inspireeritud Kõrgemalt poolt. Ja kõik kristlased tunnistavad, et see tekst on pärit ilmutuskust allikast ning peab aluseks olema kõikidele tõlgetele.

Kas tahetakse või mitte, kas see meeldib või mitte juutidele või paganatele - rahvastele -, muudab see erakordne fenomen inimkonna ajaloo universaalselt kohalolevaks juudi rahva erakordse ajaloo: ja mitte ainult ajaloo, vaid ka nende spirituaalse kultuuri. Kuna Piibel pole esitatud Egiptuse või Babüloonia suvernide aastaraamatute (annaalide) kujul; ta esineb Jumala sõnana, mis avab kõikidele inimestele põhiliste moraalseste õpetuste tee; ta paneb mees pidama kutset pühale elule ja avaldab tarkuse sügavused; ta väljendab tõelist lõputult kehtvat vaimset võitlust. Ja ennekõike paneb ta maailma kuulma Ainuma häält.

Rahvad, kes peavad Toorat tõe

Sõnumiks, mõistavad Ainuma, kõikide rahvaste Jumala ilmutust. Nii ei või nad mõista Iisraeli Jumalat teisiti kui nende endi Jumalana, ainsa Jumalana. Niisiis iga juut, kas ta seda tahab või mitte, rahvaste poolt, kes Piiblit vastu võtavad, tunnistatud osaks rahva hulgast, kelle läbi Jumal end ilmutab.

Iga pagana võitlus Jumala poolt või vastu, tema iidolite poolt või vastu, muutub varem või hiljem võitluseks juutide poolt või vastu. See fakt ei määra ära rahvaste ajaloo uskumatuid murranguid, aga sellest hoolimata on ta kirjutatud inimteadvusesse.

Niisiis pole see mitte antisemitism, mis on universaalselt tähendusrikas fenomen juutide seisundile, nagu seda arvas Sartre. See on hoopis Piibel, vastu võetud kui ilmutatud Sõnum, mis esitab alati juudi rahvast ja tema ajalugu kui püha ajaloo põhjanevat tõendust, kuhu kõik rahvad Kristuses kutsutud on. Sellepärast on isegi seal, kus ei ela ühtegi juuti, aga kus on Piibel, olemas ka juutide probleem. Rahvad võtavad Sõnumi teksti, mis neile ei kuulu, vastu nagu enda oma. Kuidas võtavad seda aga vastu Piibli inimesed, need, keda seal nimetatakse heebrealasteks, Aabrahami lasteks, Jakobi poegadeks, Iisraeli rahvaks, juutideks?

Kristlased ei ole ebajumalate kummardajad

Oleks vajalik täpsustada sõnavara. Piiblis on kombeks eristada (ja juudid on sellele truiks jäänud tänapäevani) kahte kategooriat, kahte inimgruppi: Iisraeli rahvast ja "rahvaid" - *goyim*.

Sellist jaotust - olgu möödaminnes mainitud - ei tohi segi ajada tavapäraste skeemidega, mida koostavad etnograafid: iga hõim või rahvas kujutleb ennast tsiviliseeritud rahvana ehk "inimestena". Ka näiteks

kreeklased rääkisid kõikidest teistest rahvastest kui "barbaritest".

Juutide puhul on aga tegemist religioosse jaotusega. See pole ei kultuuriline ega rassiline. Sest selle jaoks, et kõik rahvad võiksid saada Jumala Rahvaks, piisab neile, kui nad ühinevad Liiduga, mille kaudu nad saavad osa armust ja nõustuvad ka selle ikkega. Mis see ka poleks, tähistab sõna *goyim* juutide tavakeeles "kristlasi" ja mitte lihtsalt "paganaid". Kas on siis kõik kristlased *goyim*? Kas kõik, kes on *goyim*, on ka kristlased? Kas võib öelda, et nende vahel pole mingit vahet? See tähendaks, et ei osata eristada põhilist ega tunta Jumaliku valiku rikkust.

Kristlased võtavad Iisraeli Piibli täielikult vastu ja peavad seda Jumala Sõnaks. Nii pole see aga rahvaste juures, kes ei pea Jumalaks Igavest. Isegi islami rahvad, kuigi neil on mõningased teadmised Piibli traditsioonidest, on neid uuesti tõlgendanud, suhteliseks muutnud ja nende väärtust vähendanud. Veelgi enam, mittekristlikud kultuurid - eriti aasia kultuurid - loevad Piiblit, leidmata sealt elava Jumala ilmutust, ja peavad seda nagu lihtsalt osaks Lääne kultuuri pärandist; samal ajal kui kõikide konfessioonide kristlased ei saa tagasi lükata, hüljata ega tähelepanuta jätta heebrea Piiblit ilma, et selle all kannataks nende enda usk. Kas tuleb neil end siis pidada ebaseaduslikeks omanikeks? Mina nii ei arva. Mitte rohkem, kui aafriklased või araablased, kelle teiseks emakeeleks on praegu prantsuse keel - nad ei räägi laenatud keelt. Kas on siis ebaseaduslik nendes maades inglise keelt rääkida?

Niisamuti ka juudi seisukohast peaks tehtama kindlat vahet nende kasuks, kes võtavad usus vastu heebrea Piiblit kui ilmutatud Kirjasõna. Sellepärast ei saa neid veel varasteks pidada! Nad pole ka ebajumalate kummardajad!

Piibel kui inimkonna pärand

Kas Piiblist on saanud kultuurivara, universaalne mütoloogia, mida selle painduvuse tõttu on saanud omaks võtta kõige erinevamad kultuurid ja sajandid? Sellist rolli on viimase viieteistkümnend sajandi jooksul Lääne kultuurides mänginud suured kreeka-rooma antiikmüüdid.

See ei käi aga Piibli, juutide või kristlaste kohta. Piiblit on edasi antud, vastu võetud, kuulutatud ja mediteeritud põlvest põlve usklike seas, kes võtavad seda kirjasõna jätkuvalt kui Jumala ilmutust, selles jutustatud ajalugu nagu enda püha Ajalugu, ja jumala ilmutuse müsteeriumi nagu otsust oma isikliku saatuse kohta. See on juba rohkem kui müüt. Seetõttu on sellel tekstil lõpmatult suurem efektiivne jõud kui mütoloogial või mineviku arhetüüpidel. Tegemist on Vaimu jõuga, mis inimeste vabaduses ja intelligentsuses teutsedes kogub nad kokku ühtsesse pühasse Ajalukku.

Ma kordan veel: mittejuut, kes võtab Piiblit vastu kui Eluraamatut, ei saa mööda juutidest ega Isadest, isegi kui ta pole neist kunagi ühtegi kohanud ega kohta kunagi. Nii on see näiteks Aafrika ja Aasia rahvaste juures, kes puutusid Piibliga kokku kristlaste läbi ja kellest paljud kohtasid alles hiljem mõnda üksikut juuti. Pealegi on Piibel levinud ka mittekristlikes piirkondades.

Sellest ajast peale on juutide kutsumus - nende ajalugu ja seisund - saanud reaalsuseks, mis oma eripäras on tänapäeval universaalne. Kõikjal tuleb ta end meelde kas või kultuurilise faktina. Ta on nii juutidest kui ka kristlastest usklike poolt tunnustatud ja edasi kantud. Piibli ajalugu on juba pärilikult olemas kristluse mälus, ta on inimkonna päranduse osa. Pilt juutide missioonist on rahvaste hulgas kustumatu.

Kuid samas eksisteerib ka antisemitism koos kõigi oma erinevate

ajalooliste komponentide ja variantidega. Termin "antisemitism" on moodne ilmalik teema, mis on sageli rassiline ja mida ekslikult arvatakse pärinevat XIX sajandile eelnenud sajanditest. Juudi ajalugu (kaasa arvatud Estri raamat ja Makkabei raamat), mis trotsis paganlikke impereiume, seisis seejärel silma silma vastu kristlasteks saanud rahvastega XX sajandi totalitaarsete ja rassistlike teooriate valguses.

On kindel, et ka kristlikes maa-des on olnud antisemitismi ja juute halvustavaid õpetusi. Nii oli see nimelt Kristuse ristilöömisest (*deicide*) süüdistamisega, mille ebaõigsust ja alusetust kuulutasid paavst Johannes XXIII ja Vatikani II Kirikukogu avalikult ja pidulikult. Kindlasti võib kristlikest kirjutistest leida - olgu see siis Püha Johannes Chrysostomuse või Lutheri juures - äärmiselt raevukaid seisukohti, mis lasuvad koormana kristlikul traditsioonil. Need seisukohavõtted pole neile au teinud isegi mitte nende jüngrite silmis.

Oleks raske viga taandada kujutlus juutidest ja judaismist antijudaistlikele ja hiljem antisemitistlikele tunnetele. See on põhjustanud traagilisi ja veriseid tagajärgi, mis on jätnud juutide teadvusesse sügava ja kestva haava. Täheandaks aga täielikku mõistmatust maailma ajaloo suhtes, kui kaotaksime silmist selle armu, mida mul on julgust esile tõsta: pildi, mille Piibel annab juutidest ja judaismist, mille rahvad on saanud Piiblist ja mille kristlus on alati säilitanud; sellel on palju keerulisem, rikkam ja positiivsem sisu kui osatakse arvata. Taandada pilt juudist teiste rahvaste seas antisemitistlikuks karikatuuriks tähendaks sulguda piiratud situatsiooni, ja see oleks maailma lootuse haavamine.

Vana ja Uus Testament

Kuidas on need rahvad mõistnud ja vastu võtnud seda, mida meie, krist-

lased, nimetame "Esimeseks Liiduks" või "Vanaks Testamendiks"?

Täiesti ilmselt mõistsid, võtsid vastu ja interpreteerisid Jeesuse jüngerid - kristliku usu valguses - ilmutatud tekste messianistlikena (seda väga kitsas tähenduses). Kuna nad tundsid ära ja uskusid, et Messias oli Jeesus Naatsaretist. Kristlik usk sellisena, nagu Uue Testamendi kirjutised seda meile edasi annavad ja lubavad meil mõista, toob esile selle, mis juba sisaldub tolles väljendis: Jeesus Kristus, Jeesus Messias.

Kas suudavad need, kes ei tunnista Jeesuses Messiat, austada samavõrra omakasupüüdmatult - see käib mittekristliku inimkonna ja juutide teadvuse kohta - viisi, kuidas rahvad võtavad vastu ja mõistavad heebrea Piiblit? Selles Piiblis avastavad kõikide rahvaste kristlased lisreali rahva elu, tema missiooni, tema saatuse ja selle osa, mis neil selles ajaloos on. Kristluse jutlustamine paganaatele pakub neilegi tänu Kristus Messiassele võimaluse astuda Liitu ja olla üks surma võitnud Messiasena ning ainuma Looja, Suure Preestri-ga ja kõikide Isaga.

Ülestusmispühade öösel kuulutab ja pühitseb katoliku liturgia seda lubaduste täitmist (juutide lihavõtted, mida Jeesus pühitses iseenda kinkimisega surmale ja ülestõusmisele). Siin on palve, mis järgneb jutustusele Aabrahami ohvrist (1Mo 22): "Püha Jumal, usklike Isa: levitades vastuvõtmise armu suurendad sa maa peal töötuse poegade armu. Lihavõtte müsteeriumi kaudu teed sa oma teenrist Aabrahamist, nagu sa lubasid, kõikide rahvaste isa."

Ja pärast jutustust Egiptusest väljumisest (2 Mo 14) palub selle pühitsemise eestvedaja: "Tee nii, et kogu maailma inimesed saaksid Aabrahami poegadeks ja saaksid osa sinu laste väärikusest." Ka üks teine palve ütleb: "Tee nii, et kõik

inimesed tänu usule saaksid osa Iisraeli privileegist ja saaksid uut jõudu, võttes vastu Sinu Vaimu."

Nende palvete tekstides sisaldub kristliku usu algaine. Kõnekäänd, mis pärineb traditsioonist: "*Lex orandi, lex credendi*", "palve seadus on usu seadus". Niisiis ei ole selles formuleeringus tegemist "asendamise-ga"; ei tule kõne allagi kaotada ära Iisrael mingi teise rahva kasuks, vaid nii avatakse kõikidele rahvastele ligipääs sellele, mis oli juba kuulutatud ja mis sisaldus Aabrahamile antud Tootuses, ning ka kingitusele, mis anti Iisrealile (Rm 11,28).

Märkame ka, et Iisraeli rahva mõne kristliku rahvaga "asendamise" teema on olnud kristlike sajandite jooksul vaenulikkuse allikaks juutide suhtes; see on üks valusamaid ja vaimupimedamaid probleeme. Ma otsustasin siin mitte seda teemat käsitleda, vaid valgustada ühte teist ajaloo põhiideed, mida see mõte on sageli varjanud ja peitnud.

Uus Testament on kristlaste jaoks nagu kirjutiste kogum, mis lisandub Piibli Kirjasõnale - ta on sama autoriteetne, sest ta on koostatud sama inspiratsiooni ajal. Erinev on aga nende olemuse mõte. Uue Testamendi kirjutised on koondunud ümber Messiasse ning ümber tema sõnade ja tegevuse selle suhtes, mis talle eelnes: Iisraeli rahva ja Kirjasõna suhtes, mis näitab talle tema kutsumust ja tema seadust, Tootust ja Liitu. Uus Testament kuulutab Messiasse tegude täidaminekut Vaimu kingituse läbi, mis kuulub sellest hoolimata kogu inimkonna ajalooleni kuni aegade lõpuni. Kristlik usk loodab, et see on Messiasse tulek tema hiilguses, et mõista viimset kohut ülestõusnud inimeste üle.

Uus Testament on Kirjasõna, kuid ta on ka - ja võiks isegi eelkõige olla - jumaliku hiilguse sakrament. Nii nagu vanas Piiblis, on selles olemas ettekuulutus ja meelepea samaaegselt.

Siin võiks esitada vastuväiteid ühele väga levinud kinnitusele, mida professor L. mõni aeg tagasi kordas ajalehele "*Le Monde*" antud intervjuus: "*Vajadus dialoogi järele juutide ja kristlase vahel on tuntav ainult kristlikust vaatepunktist. Kristlaste jaoks on judaismi püsiv olemasolu vastuvõetamatu, sest kristlus avaldub nagu tõeline Iisrael. Teisiti öeldes, nagu judaismi pärija - ja mida võib pärida sellelt, kes pole surnud.*"

Seevastu on kristluse olemasolu juutide jaoks erinev asi: kristlus meie vaatepunktist vaadatuna on lihtsalt võimalik viis tagasi lükata Halakhah'i. See on ka muide põhjus, miks judaismi ja kristluse vahel (religioonidena) pole mõistetavat dialoogi - isegi siis, kui kitsalt inimlikus plaanis on personaalne dialoog juudi ja kristlase vahel alati võimalik."

Lubage mul esitada lugupidav, kuid kindel eriarvamus selle mõtteavalduse kahe osa suhtes.

1. Iisraeli *verus'e* teema, mida käsitles professor Marcel Simon juba üle poole sajandi tagasi, võib esile kutsuda Iisraeli rahva võimaliku kadumise või vähemalt meelepaha, haavates ka kristlikku usku. See ei hinda kristlaste suhet juudi juurtesse. Tõe ja vale vastandamine sisaldab vaid takistusi: see on ülekohtune, sest eirab pidevust ja samalaad-sust. See töötab vennatapja või vanna venna kõrvalejätmise mudeli järgi. See on Taevase Isa solvamine.

Kiri roomlastele annab meile pildi puust, juurtest ja poogitud oksast. Oleks absurdne mõelda, et oksad võiksid elada, kui nad on juurte küljest ära lõigatud. Võetagu vähemalt see teadmiseks. Uue Testamendi sümbolites, mida on kasutatud selleks, et väljendada messianistliku rahva - mis koosneb juutidest ja paganatest - suhet Iisraeli rahvaga, on väga rikkalik semantika, mis ületab igasugused vastandamised.

2. Arvamusele, et judaismil pole mingit põhjust huvituda kristlusest kui religioonist, ei anna ajalugu oma nõusolekut. Kõik sõltub sellest, mida nimetatakse "judaismiks". Sest judaism, mille tunnuseks on kristluse mittetunnustamine, sulgub isendasse ega võta arvesse rikkalikku kingitust ajaloos, mis on tehtud juutidele, ega Kõigekõrgemat.

Laskumata teoloogilisse või filosoofilisse argumentatsiooni, võiksin rahulduda kultuurilist tüüpi konstan-teeringuga. Võttes jällegi abiks lingvistilise analoogia: mida võiks arvata Briti saarte elanikest, kui nad otsustaksid, et anglosaksi pärandil pole midagi ühist niisuguste usurpaatorite ja tõusikutega nagu seda on ameeriklased ja teised meie planeedi anglofiilsed rahvad?

Valik, usk, missioon

Martin Buber avaldas raamatu "*Kaks tüüpi usku: juudiusk ja kristlik usk*". See valmis 1943, ilmus saksa keeles 1950 prantsuse keeles 1991. Ta vastandab heuristilisel moel juudi *Emouna* ja kristliku *Pistise'e* kui kaks erinevat uskumise viisi, mis ei lakka kunagi teineteist mõjutamast. Jeesuse iseloomustamine "suure vennana", mida sageli mainitakse, moodustab ühe väga olulise momendi tolles tekstis, mis kuulub sellele filoloogile ja religiooniajaloolasele. Juudi *Emouna* kajastab ühe rahva ajalugu, kristlik *Pistis* ühe isiku ajalugu. *Emouna* on usaldus ja püsivus, *Pistis* viib induktiivselt teadmiste loogikani.

Bubertäpsustab: "Kui Iisrael püüaks uuendada oma usku ühe isiku taassünniga ja kristlus püüaks uuendada oma usku rahvaste taassünniga, oleks neil üksteisele öelda asju, mida siiani pole öeldud ja pakkuda vastastikust abi, mida on tänapäeval raske ettegi kujutada".

Tahaksin teha oma tagasihoidliku panuse sellesse Martin Buberi projekti. Ma pean teda üheks oma aja parimaks vaimuks ja ka üheks nende meeste seast, kes on kõige paremini tabanud juudi ja kristliku usu eripärasid. Ma tahaksin nüüd illustreerida oma kõnet.

Peegeldame Iisraeli kujundi kristluse pilgu poolt, kuna viimane, olles truu armule, millel ta põhineb, tohtub Pühakirjast.

Piibli esimene lehekülj toob meile ette jumaliku loomisakti. Pühakiri, milles juurdub Iisraeli rahva eksistents, algab kõige universaalsema tõendusega, mis võimalik. Ta ei viita esimese juudi päritolule, nagu enamus "päritolu" müüte, mis kirjeldavad ühe etnose, hõimu, rahva sündi alates loojast isast, kes on päritolult inimene. Iisraeli omapära seisneb tema universaalsuses, sest esitatakse kogu inimkonna ajalugu. Või pigem inimkonna kutsumus ja põhilised valikud, spirituaalsed ja moraalsed otsused, mis põhjustasid tema kasvamist ja orienteerisid tema määratuse.

Selline on Moosese jutustuse imeiline tähendus, kaasa arvatud inimkonna teine isa Noa, kelle jumalik vägi päästis patu hävitava allaneelamise käest. Kui koos Aabrahamiga ilmuvad Tootus ja Liit, siis valiku eripäraks on algusest peale põlvnemise kingitus ja valik kogu maailma teenistuses. "Temas saavad õndsaks kõik maailma rahvad" (1 Mo 18, 18).

Aabrahami valik ja Tootuse kingitused olid universaalse õnnistuse teenistuses. Selline viis tajuda suhet üksikule antud kingituse ja universaalse armu vahel iseloomustab kogu Piibli traditsiooni. Samasugune armust lähtuv loogika üksiku ja universaalse suhtes struktureerib kogu kristlikku teadvust, mis on juurutatud Piibli esimesest leheküljelt peale üksiku ja muutumatu valiku ajaluku. Selline mõte viis markeerib kogu Ainuma piibellikku ilmutust. Tema

kingitused on alati üksikutele kõikide hüvanguks.

Nii kõigub ka Jumala rahva ajalugu kahe pooluse vahel, mille pinevus näitab selles olevat spirituaalset panust. Valik ja Tootus moodustavad erilise rahva: õnnistus on seotud Seadusega ja truudusega, mis on antud Jumala poolt oma rahvale; tema kutsumus on kõikide rahvaste teenistuses: püha rahvas peaks lävi- ma kõikide rahvastega ja jagama nendega saadud kingitust.

Peab veel lisama, et Iisraeli omapära sõltub täielikult ainukese ja tõelise Jumala tundmisest, kes vabastas nad lõplikult ebajumalatekummardamise orjusest. Sest samas kui Egiptuse vangipõlv oli sotsiaalne ja majanduslik, oli ta ka vaimne orjus, mis takistas Jakobi poegadel vastata oma kutsumusele teenida ainukest Jumalat ja ainult teda. Kui Mooses Jumala nimel vaaraole ütleb: "Lase mu rahval minna," järeldatakse tavaliselt, et seal oli moodustunud Iisraeli rahva rahvuslik iseloom; seejuures unustatakse aga lause teine pool. Kui rahvas peab Egiptusest välja minema, siis seda sellepärast, et ta "saaks kõrbes Jumala jaoks püha pidada" (2 Mo 5, 1; 7, 16). Piibel ütleb meile ka, et see rahvas oli vaid "hulk" inimesi (2 Mo 12, 38). Ühtseks sai ta alles Jumala kutses ja missioonis viia läbi usutalitust ainsa ja tõelise Jumala jaoks, mille ta pidi täitma kõikide rahvaste nimel.

Iisraeli eripära, mis on kinnitatud selle vabastamisega, pole upsakust tekitav privileeg, vaid arm, kingitus, märk, mis on Jumala poolt määratud kõikidele inimestele. Eri- nevus valitud rahva ja "rahvaste" vahel, tema omapära on tunnistada kogu inimkonna universaalset kutsumust, tõendades Issanda poolt kõigile inimestele lubatud vabastamist.

Tavaliselt on see inimeste traditsioonitajus teisiti. Üks inimgrupp eraldab ennast teisest etniliste, füüsiliste, sotsiaalsete või lingvistiliste

erinevuste abil. Inimkonna jagumine erinevatesse vormidesse järel- dub rahvaste silmis geneetiliselt või kultuuriliselt pärandatud eripäradest nagu seda on kombes või keeled. Kuid mitte mingisugune natsionalistlikku või isegi rassistlikku, kui kasutada tänapäeva terminit, tüüpi suhtumine, mis on tundmatu Piiblis, pole Kõigekõrgema valguses lubatud.

Iisraeli rahva suhtel oma maaga, nagu seda meile õpetab Piibel, on oma õpetlik väärtus kõikide rahvaste jaoks. Iisraeli kutsumus valgustab selles punktis kõikide rahvaste suhet oma maaga. Küsimus on selles, kellele kuulub maa: Jumalale või rahvale? Kas rahvas on maa omanik või on maa rahvale usaldatud Jumala poolt? Kui see on nii, siis mida nõuab vastu selline usaldus? See on küsimus, mida kõik rahvad peavad endale esitama.

Üheainsa rahva väljavalimine, kes vabastati ebajumalatekummardamisest, et nad saaksid tundma ainukest, elavat ja tõelist Jumalat, annab sellele rahvale missiooni tunnustada kõigile neile, kes on veel ebajumalatekummardamise ikke all.

Kahene pilk ajaloole

See lootus tuleb meelde "Tootuste täitmise", millel põhineb kristlus. Sageli vaieldakse vastu sellele doktriinile, mis on pärit otse Piiblist. Usk Jumala Tootuste täideviimisse Messias, Jeesuses Kristuses Meie Issandas, tõestab et Piibel ilmutab universaalset pääsemist, millest kõik rahvad võivad ühes armastuse ja armu kommunioonis osa saada. Pauluse sõnad on võimsad: "Pole enam juuti ega kreeklast (*goyim* rahvaid), orja ega vaba inimest, ei meest ega naist" (Ga 3, 28) Nii nagu prohvetid, näeb apostel ette inimkonna lõplikku lõpuleviimist. Ta kirjeldab Jumala rahva liikumise teed, kingitust, mis neid kokku kogub, ja kutsumust, mis ta eksisteerivaks teeb.

Sestsaadik on olemas kahene pilk ajaloole: tänulikkus vanema venna, juudi rahva suhtes, ning teisalt nende rahvaste ahnus, kes on jäänud vaid iseenda jaoks..

Niisiis on kristlased vastamisi spirituaalse valikuga, millel võivad olla ka poliitilised tagajärjed.

Olgu siis, et mälestus ja lootus kõikide pääsemisele tunnevad inimkonna ajaloos ära Jumala ended, ning Iisrael ja Jeruusalemm on selles alatiseks vältimatud elemendid. Või olgu, et rahvad sulguvad enesearmastusse ja vastuoludesse hoolimata Heast Valitsejast ja tema jumaliku ettehooldde plaanist inimkonna suhtes.

Paganlikud rahvad, isegi kui nad on saanud kristlasteks, on paganluse säilimise tõttu kiusatuses teha enda rahva omaks arm ja see osa, mis on saadud Kristuses jumalike töotustena. See kiusatus saab olema seda suurem, mida rohkem lootus muutub "inimestepärasemaks". Juba prohvetid tahtsid kaitsta Iisraeli selle surelikkuse vastu. Nii on olemas risk, et valik on viidud messianismini, mis on rahvuslik või puhtalt poliitiline, ja õnnistuse universaalsus võib muutuda vallutuslikuks imperialismiks. Üks rahvas väidab, et ta on välja valitud ja üle kõikidest teistest, keda ta tahab enda alla suruda või assimileerida.

Mis saab siis juutidest? Alates XVIII sajandist omistatakse neile ideid, mis rõhuvad natsionaliste ja lääne rahvaste võimutahet. Juute süüdistatakse soovis vallutada maailma ja selle üle domineerida; seega omistatakse valitud rahva universaalsele kutsumusele imperialismi idee, mis rõhub paganate südameid. Inimkonna moraalsele elule on see ohtlik kiusatus! Tegelikult ja tõeliselt pole kristlik missioon veel täitnud oma ülesannet. Ta toob iga kultuuri ja rahva eripäradesse sisse katolitsismi printsiibi, mis austab erinevusi ja kutsub igaüht kõikide liitu. Kristlus ei püüa kaotada rah-

vuslikke eripärasid, ta tahab vaid avatust ühisele huvile, mis ületab need eripärad ja austab neid. Miks ei avasta kristlased om kutsumust, mõeldes juudi rahva missioonile? Miks ei tunne juudi rahvas kristlaste missioonis ära kinnitust oma kutsumusele?

Valgus, et valgustada kõiki rahvaid

Et lõpetada neid mõtteid, olgu siin illustratsiooniks toodud kaks ajaloolist situatsiooni.

Kõigepealt negatiivseks näiteks: joon vana Prantsusmaa rahvuslikust ajaloost. Kuni Suure Prantsuse Revolutsioonini võttis Prantsusmaa oma saatuse kontseptsiooni Iisraeli ajaloost. Seda esitab ilmekalt teaduslik ja suurepärase näitus Pariisi Rahvusraamatukogus, mis käsitleb Piiblit endisaegsel Prantsusmaal. Näituse pealkiri on "Jumal oma kuningriigis". Tsiteerin:

"Samal ajal - XIII sajandil - ilmub prantsuse kuningriigi propagandistide tekstidesse ideoloogiline teema frankide ja nende kuningate ajaloo piibellikust olemusest, "uus Iisrael". Prantsusmaa oli tänu Clovis' pöördumisele astunud liitu Jumalaga, ja kuningad on sellest ajast peale "väga kristlikud" ja asetavad ennast Taaveti otseste järeltulijate ritta. XIII sajandist hakati pidama 23 juuda kuninga kuju, mis asuvad Pariisi Jumalaema kiriku frontoonil, Prantsusmaa kuningate kujutisteks."

Mina omalt poolt tooksin selles välja täieliku "asendamise", mis pole religioossne, vaid rahvuslik. Samamoodi võib mõista Iisraeli valiku kohandamist iseendale saksa rahva poolt. *Gott mit uns* (Emmanuel) - võis lugeda Saksa armee mõõgarihmadel 1914. ja 1940. a. Ja mida öelda vene teatud messianismi kohta? Sellest tulenebki antisemitism, sest saab olla vaid üks truu rahvas, üks "Jumala kandja" rahvas.

Nüüd positiivne näide: neegrite tunnustamine Uues Maailmas. See õigustab ka sellele kirjutisele pandud inglisekeelset pealkirja: let my people go. Kui neegritest orjad viidi Ameerikasse ja jäeti ilma oma kultuurist, puhastasid nad ristiusk ja väljendasid oma seisundit. Nad pidid ennast identifitseerima võimalikult kindlalt ja afektiliselt, nagu juudi rahvas Egiptuses - see võimaldas neil ellu jääda ja edasi elada. Kui nad pääsesid orjaseisundist, siis toimus see alates nimelt sellest identifitseerimisest, mida neile võimaldas ristiusk. Kui nad poleks olnud evangeliseeritud, poleks nad vastu võtnud Vana Testamenti ega poleks seda mõistnud nii, nagu nad mõistsid. Tänu Evangeeliumile said nad teada ja õppisid tundma Vana Testamenti ning leidsid väljenduse oma orjaseisundile, samuti ka lootusele ja tulevikule. Ja jõu võidelda oma väärikuse ja õiguste eest.

Nende usk oli nende vabanemise allikaks. Olles saanud kristlasteks, pidasid nad ennast (Bene Iisrael) Iisraeli poegadeks. Sealt ka vanad sidemed neegrite ja ameerika juutide vahel.

Kuidas reageeriks Martin Buben tänapäeval maailma olukorda nähes? Seistes silmitsi edasi- ja tagasiminekutega juutide ja kristlaste suhetes? Kes seda võib öelda? Tsiteerin aga teda veel kord:

"Kui Iisrael püüaks uuendada oma usku ühe isiku taassünniga ja kristlus püüaks uuendada oma usku rahvaste taassünniga, oleks neil üks-teisele öelda asju, mida siiani pole öeldud, ja pakkuda vastastikust abi, mida on tänapäeval raske ettegi kujutada."

Kas meil on üles näidata piisavat kujutlusvõimet?

Originaal: *Nouvelle Revue Theologique*, 7.-8. 1993, Tome 115/4.

Algtõlge: Triinu Relve



Tallinna birgitiinid soovisid eelmises (5&6/94) "Kiriku Elu" numbris nende kohta ilmunud artiklile lisada kaks täiendust: a) ülaltoodud pildil näete jaaguvilja e. jackfruit'i puu vilju; b) ka birgitiinide ordu, nagu teisedki ordud, nõuab siiski oma liikmekandidaatidelt, et nad peavad olema eelnevalt vähemalt kaks aastat olnud katoliiklased.

Eesti Kirikute Nõukogu otsustas ühiselt jagada talle eraldatud saateajad Eesti Raadios ja Eesti Televisioonis aastaks 1995. Sealhulgas anti katoliku kiriku korraldada järgnevad saated:

Eesti Raadio I programmis
(hommikused vaimulikud saated pühapäevast reedeni):

5. - 10. veebruar
9. - 14. aprill
13. - 18. august
10. - 15. detsember

Eesti Televisioonis
(viie minutine vaimulik mõtisklus reede õhtul):

17. veebruar
19. mai
18. august
10. november

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

PAAVSTLIK TEADUSTE akadeemia avaldas 2 raamatut, mille teemaks on Galileo GALILEI juhtum. Ühe raamatu pealkiri on "Kopernikus, Galilei ja kirik, vastuolu lõpp (1820) - Püha Officiumi dokumendid". Selles toodud dokumendid näitavad, et on veel palju uurida, et mõista seda kirikus XVII sajandi lõpul toimunud muutust, mis viis Galilei vaadete aktsepteerimisele 1820. aastal.

Teiseraamatu, "Pärast Galileid - teaduse ja usu uus dialoog", on toimetanud kardinal Paul POU-PARD. Teosesse on kogutud rahvusvahelise spetsialistide rühma artikleid teaduse ja usu suhete kohta nii XVII sajandil kui ka tänapäeval.

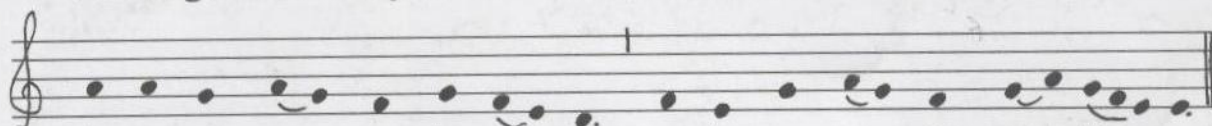
Paavst Johannes Paulus II nimetas 1981. aasta juulis kardinal Poupard'i juhtima komisjoni, mis pidi uurima Galilei juhtumit. Nüüd ilmunud raamatud võtavad kokku komisjoni töö tulemused. Raport esitati paavstile 1992. aasta oktoobris, Galilei surma 350. aastapäevaga seoses. Paavst ütles tookord oma kõnes, et Galilei juhtum oli näide "traagilisest teineteisemõistmismise puudumisest, mis nüüd kuulub minevikku."

Kardinal Poupard ütles uusi teoseid tutvustades, et nende eesmärk ei ole mitte ainult punkti panemine ajaloolisele vastuolule, vaid ka uue inspiratsiooni andmine teaduse ja usu vahelisele dialoogile.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST



De-us cre-a - tor om - ni - um po-li - que rec-tor, ves - ti - ens
Kui val-gus rüü - tab päe - va - teed, siis öö toob u - ne sü - ga - va -



di - em de - co - ro lu - mi - ne, noc-tem so - po - ris gra - ti - a.
on Ju - mal loo - nud val-gu - se ka vai-mu-öös meid var - ja - ma.

Deus creator omnium
polique rector, vestiens
diem decoro lumine,
noctem soporis gratia.

Artus solutos ut quies
reddat laboris usu
mentesque fessas allevet
luctusque solvat anxios.

Grates peracto iam die
et noctis exortu preces,
voti reos ut adiuvet,
hymnum canentes solvimus.

Te cordis ima concinant,
te vox canora concrepet,
te diligat castus amor,
te mens adoret sobria.

Ut cum profunda cluserit
diem caligo noctum,
fides tenebras nesciat
et nox fide reluceat.

Cristum rogamus ac Patrem
Christi Patrique Spiritum;
unum potens per omnia,
fove precantes, Trinitas.

Amen.

Kui valgus rüütab päevateed,
siis öö toob une sügava -
on Jumal loonud valguse
ka vaimuöös meid varjama.

Ta unes kurba lohutab
ja liikmeil annab uinuda,
meil laseb välja puhata,
et elutöö võiks jätkuda.

Kuid enne veel kui loojub päev
on palveks tõstetud me käed,
ja soovist olla Sulle truu
on laulmas igaihe suu.

Sa näed me südant, tead me meelt,
ja tunned meie hingekeelt.
Su armastuse tingimus
on siirus, kainus, kasinus.

Kui looja läinud valguse
öö võtab oma võimusse,
ei kaota lootus kannatust
ja usk ei karda pimedust.

Kolmainus Issand, aita Sa
meil Sinu armus püsida.
Su käes on meelevald ja võim,
oo Isa, Poeg ja Püha Vaim.

Aamen.